

Gevolgen van de liberalisering voor het vaststellen van de detailhandelsprijzen voor gas in België

Carine Swartenbroeckx *

Inleiding

Uit verschillende analyses van de Nationale Bank van België (Cornille, 2009) (Coppens, 2010) (NBB, 2010) en van andere instellingen (ECB, 2010) (INR Prijsobservatorium, 2010) blijkt dat de gasprijzen (en de elektriciteitsprijzen) de afgelopen jaren aanzienlijk hebben bijgedragen tot de inflatie en dat ze de volatiliteit, zoals die wordt gemeten aan de hand van de geharmoniseerde consumptieprijsindex (HICP), hebben opgevoerd. Daarvoor zijn verschillende redenen aangehaald, waaronder de veranderingen die de liberalisering heeft teweeggebracht in het vaststellen van de prijzen die aan de huishoudens worden aangerekend.

De liberalisering van de markten is bedoeld om activiteiten die vroeger in handen waren van monopolies, open te stellen voor concurrentie. In de gas- en de elektriciteitssector verliep dit proces in drie fases: de segmentatie van de bevoorradings- en productieketen, de invoering van concurrentie in de geliberaliseerde segmenten en het behoud van controle in de segmenten waar het natuurlijk monopolie blijft bestaan. Voor de Europese gasindustrie kwam dat tot uiting in een loskoppeling van de – geliberaliseerde – aan- en verkoopactiviteiten van gas aan het begin en het einde van de transport- en distributieinfrastructuur, segmenten die zelf gereguleerd blijven. In de praktijk leidde dit proces tot een diepgaande herstructurering van de desbetreffende segmenten en tot het opzetten van nieuwe marktmechanismen die verband houden met de ontvlechting van de gasketen. Die wijzigingen zijn voelbaar tot bij de consumenten, die in België sinds 1 januari 2007 vrij uit verschillende leveranciers

kunnen kiezen. Anders dan vroeger, toen gas werd geleverd door een verticaal geïntegreerde operator tegen een voor iedereen identieke prijs, hebben de Belgische verbruikers thans te maken met meerdere operatoren die ieder hun eigen tariefformules voorstellen.

In dit artikel wordt geanalyseerd hoe de op de Belgische gasmarkt actieve operatoren zich aan die tariefvrijheid hebben aangepast en welke positie ze innemen in vergelijking met de buurlanden. Uit die analyse van het prijszettingmechanisme van de detailhandelsprijzen, die werd uitgevoerd aan de hand van de tarieffiches van de belangrijkste operatoren, blijkt dat deze laatste in België over een grote tariefvrijheid beschikken. De mate van vrijheid ter zake blijkt daarentegen niet overal gelijk te zijn, een vaststelling die niet uit het oog mag worden verloren bij internationale prijsvergelijkingen.

Na een korte beschrijving van de structuur van de groot- en detailhandelsmarkt in België aan de hand van de op die markten actieve operatoren, bevat het tweede deel een analyse per component van de tariefformules tegen variabele prijzen die de voornaamste gasleveranciers aan de huishoudens voorstellen. Vervolgens wordt de situatie van de operatoren inzake het vaststellen van de detailhandelsprijzen beoordeeld vanuit een internationaal perspectief en worden tevens enkele bevindingen geformuleerd die tijdens de analyse naar voren kwamen.

* De auteur dankt L. Aucremanne, F. Coppens, D. Cornille, J.-P. Pauwels en G. van Gastel voor hun opmerkingen en bevindingen over dit artikel.

1. Liberalisering en herstructurering van de gas- en elektriciteitsketen

De liberalisering heeft geleid tot een herstructurering van de gas- en elektriciteitsketen. Die herstructurering is tot uiting gekomen in een segmentatie van de keten in productie/bevoorrading, transport, distributie en verkoop⁽¹⁾. Ze heeft ook de invoering vereist van specifieke prijszettingmethoden voor elk segment en tussen segmenten, met:

- de productie/bevoorrading, waar vrije prijzen worden gehanteerd; deze worden berekend voor transacties op verschillende groothandelsmarkten tussen producenten, *shippers* en verkopers op basis van onderhandse contracten of « *Over The Counter* » (OTC), voor transacties op erkende beurzen of in het kader van veiligheidsprocedures (*gas releases*)⁽²⁾;
- het transport en de opslag, die door de transportnetbeheerder worden gefactureerd op basis van hetzij onderhandelde prijzen, hetzij gereguleerde prijzen; België heeft voor deze laatste mogelijkheid geopteerd;
- de distributie, die in België eveneens op basis van gereguleerde prijzen door de distributienetbeheerders (DNB's) wordt gefactureerd;
- en de verkoop aan de consument waarvoor de prijzen berusten op « vrije » gestandaardiseerde tariefformules voor de detailhandelsmarkt en op genegocieerde contracten voor de grote industriële verbruikers (vaak met directe levering vanuit het transportnet).

De aan de eindverbruiker aangerekende prijs wordt verkregen door de kosten en winstmarges van ieder segment alsook de toeslagen en belastingen op te tellen.

Aangezien gas een primaire energiedrager is die moet worden aangekocht bij producenten, handelen de gasverkopers op de groothandels- en kleinhandelsmarkt als commercieel bemiddelaars die er in hun prijzen onder meer op toezien de aankoopprijs van gas te dekken. Op 31 december 2009 waren op de Belgische groothandelsmarkt 10 leveranciers actief, op een totaal van 28 operatoren die beschikken over een federale vergunning voor de levering van aardgas. Deze geldt voor leveringen aan klanten (grootverbruikers) die rechtstreeks aangesloten zijn op het transmissienet van de transportnetbeheerder (Fluxys) en voor verkopers die actief zijn op de distributienetten. In grafiek 1 wordt het marktaandeel opgesplitst op basis van de energie die de verschillende in 2009 werkzame operatoren leverden.

Op de detailhandelsmarkt wordt 45% van het gasvolume via de distributienetten geleverd aan residentiële en professionele verbruikers (kmo's en op de distributienetten aangesloten zelfstandige ondernemers). Deze leveringen gebeuren vooral in het Vlaams Gewest (67% van het door de distributie geleverde volume). Op die markt zijn er naast de DNB's⁽³⁾ 12 leveranciers actief. Van die 12 leveranciers voeren er slechts 7 een actief op de huishoudens gericht commercieel beleid. Hun respectieve

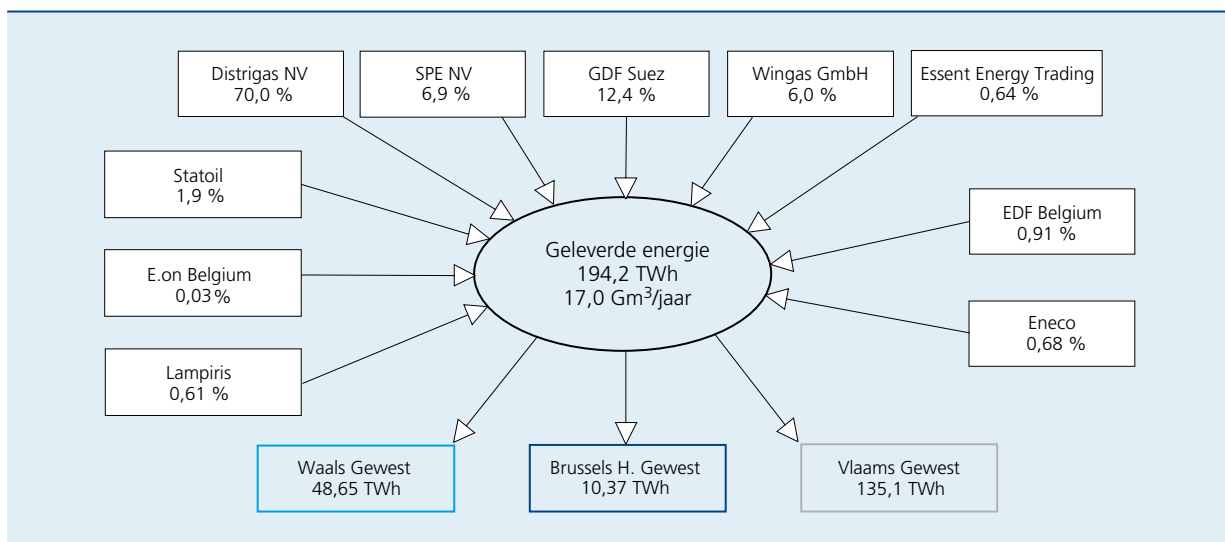
(1) Voor een beschrijving van de gasmarkt en de verschillende componenten ervan, zie Swartenbroeck C. (2007), « The gas chain: influence of its specificities on the liberalisation process », NBB, Working Paper 122.

(2) Procedure met betrekking tot de doorverkoop van gasvolumes van de historische operator aan de concurrentie.

(3) In het kader van hun openbaardienstverplichtingen zorgen de DNB's voor de bevoorrading in laatste instantie van de klanten die zich in een kwetsbare situatie bevinden en van wie het contract door hun leverancier werd opgezegd: dat kan gaan om beschermde klanten die het sociaal tarief genieten, klanten in wanbetaling, klanten die wachten op een budgetmeter, enz.

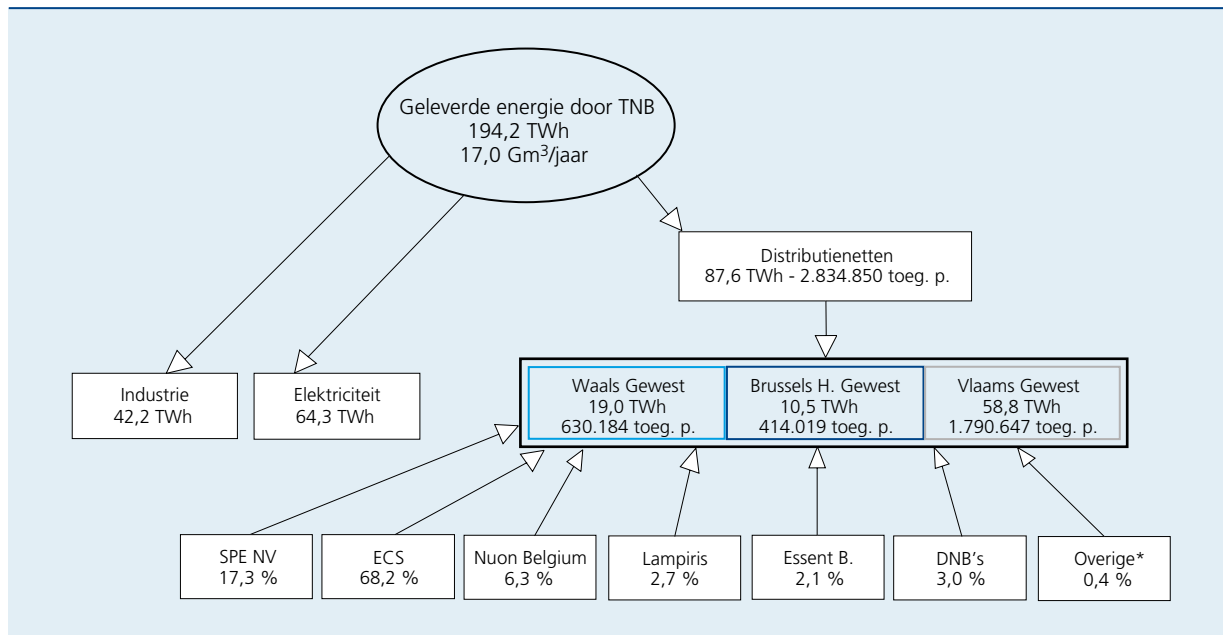
GRAFIEK 1 DE OPERATOREN DIE ACTIEF ZIJN OP DE GROOTHANDELSMARKT VOOR AARDGAS

(marktaandeel in 2009 op basis van de geleverde energie)



GRAFIEK 2 DE VERKOPERS DIE ACTIEF ZIJN OP DE DETAILHANDELSMARKT VOOR AARDGAS

(marktaandeel in 2009 op basis van het aantal toegangspunten)



Bronnen: NBB, CREG – CWaPE – BRUGEL – VREG (2010).

* De « overige » leveranciers zijn in hoofdzaak verkopers die zich tot professionele klanten richten. Het gaat om Distrigas, EDF Belgium, GDF-Suez, Wingas en Eneco België. Daarentegen richten Elektriciteitsbedrijf Merksplas en Dong Energy Sales zich ook op particulieren die in het Vlaams Gewest wonen.

marktaandeel op basis van het aantal toegangspunten is opgenomen in grafiek 2⁽¹⁾.

De hieronder volgende analyse spitst zich toe op het prijszettingmechanisme voor energie (ongerekend distributiekosten en belastingen) voor de huishoudens.

2. Invloed van de liberalisering op de marktontwikkeling en de prijszetting voor energiedragers

2.1 Overgang van gereguleerde tarieven op vrije tariefformules voor de energiekosten

Vóór de liberalisering werden de aan de consument aangerekende tarieven vastgesteld op basis van overeenkomsten waarover de sociale partners en de energiesector in het Controlecomité voor de Elektriciteit en het Gas (CCEG) onderhandelden. De energiesector bestond uit de historische leveranciers van gas en elektriciteit, die toen eveneens belast waren met het transport, en uit de intercommunales voor de distributie. Die tarieven waarover in het CCEG werd onderhandeld en die door dat Comité ook werden aanbevolen, werden vervolgens door de regering bekrachtigd.

2.1.1 Controlecomité voor de Elektriciteit en het Gas

Het CCEG, dat in 1955 krachtens een overeenkomst werd opgericht, had tot taak «erover te waken dat de technische, economische en tarifaire toestand en ontwikkeling van de elektriciteits- en gasector op het algemeen belang gericht zouden zijn en dat zij zich in het globale energiebeleid integreren». Het CCEG werd op 1 juli 2003 ontbonden.

Het onderhandelde tarief vormde een unieke all-inprijs, wat een identiek tarief garandeerde voor alle consumenten uit dezelfde verbruiksklasse, ongeacht hun woonplaats. Dit door het CCEG aanbevolen tarief werd berekend op basis van een maandelijkse indexering die beruiste op verschillende parameters die proportioneel het kostenverloop weergaven van de aankoopprijs van het ingevoerde gas aan de grens, zoals die prijs voortkwam in de verkoopformule van de historische leverancier Distrigas aan de openbare distributie, met:

- een jaarlijkse vergoeding = (a x IGD)
 - een variabele vergoeding = (b x IGA) + (c x IGD)
- om de invoerkosten van gas en de andere ermee gepaard gaande leveringskosten te dekken.

(1) Om de situatie van de detailhandelsmarkt te beoordelen, zijn de marktaandelen op basis van de toegangspunten relevanter dan die op basis van de geleverde energie, die te veel gewicht toekennen aan de (grootste) professionele verbruikers in vergelijking met de residentiële verbruikers, die in deze statistieken niet van de eerstgenoemde worden onderscheiden.

De Index Gas Aankoop (IGA) gaf het verloop weer van de aan de openbare distributie betaalde aardgasprijs en trachtte de ontwikkeling te weerspiegelen van de indexering van de langlopende bevoorradingscontracten op de internationale markten. De publicatie ervan werd in november 2007 stopgezet. Sedertdien past iedere leverancier zijn eigen indexeringsformules toe. De Index Gas Distributie (IGD) is een index die het verloop weergeeft van de distributiekosten die niet gerelateerd zijn aan de aankoop van gas (lonen, vaste kosten, vergoeding voor geïnvesteerd kapitaal, enz.). De huidige IGD staat gedefinieerd in het ministerieel besluit van 12 december 2001 en wordt iedere maand bekendgemaakt op de website van de CREG. Hij wordt nog steeds gebruikt en is voor alle leveranciers identiek:

$$IGD = 0,44 + (0,31 \times S) + (0,25 \times M)$$

waarbij:

S de index is van de referentieloonkosten bij AGORIA;

M de index is van de uitrustingskosten.

Dankzij de waarden van de coëfficiënten a, b en c kan het tarief gedifferentieerd worden volgens de verbruiksklassen.

2.1.2 De voor gas toegepaste tariefformules

2.1.2.1 Januari 2007: volledige liberalisering van de Belgische markt en tariefvrijheid voor de energiekosten

Door de volledige liberalisering van de Belgische markt mag iedere leverancier zijn eigen tariefformules voor de energiekosten vrij vaststellen en met name de parameters en coëfficiënten bepalen die in de energieleveringscontracten tegen variabele prijzen worden gebruikt. Bij het indexeren handhaven de leveranciers de indexeringsformule die vroeger door het CCEG werd toegepast, met:

- jaarlijkse vergoeding = (a x IGD)
- energiekosten (evenredige vergoeding) = (b x Igm) + (c x IGD)

waarbij:

a, b en c de tariefcoëfficiënten zijn die specifiek zijn voor iedere leverancier, voor elke tariefformule en voor iedere verbruiksklasse;

IGD de Index Gas Distributie is die het verloop weergeeft van de niet aan de aankoop van gas gerelateerde distributiekosten en die hierboven werd beschreven;

Igm of GPI de index is die het verloop van de aankoopkosten voor aardgas weergeeft. Sedert de volledige vrijmaking van de markt wordt die index voor iedere leverancier berekend ter vervanging van de vroegere Index Gas Aankoop (IGA).

Tussen de leveranciers zijn er evenwel tariefverschillen:

- wat de indexeringsformule betreft voor de aankoopkosten van gas (coëfficiënten en criteria die ten grondslag liggen aan de vroegere IGA = Igm of GPI);

- en wat de waarde betreft van de tariefcoëfficiënten a, b en c, zodat de gevoeligheid van de geïndexeerde prijzen van iedere leverancier voor het verloop van de parameters kan uiteenlopen.

Deze elementen beïnvloeden zowel de jaarlijkse vergoeding als de energiekosten. De analyse spitst zich vervolgens toe op de laatstgenoemde component. De tariefformules worden in bijlage 1 weergegeven voor de klasse met een jaarlijks verbruik tussen 5.001 en 30.000 kWh/jaar, wat overeenstemt met een gasverbruik voor koken en verwarming. Deze klasse beantwoordt ook het meest aan de verbruiksband D2 die overeenstemt met een jaarlijks verbruik van 20 tot 200 GJ (5.555 tot 55.555 kWh) en waarop Eurostat zich baseert voor de halfjaarlijkse follow-up van de gasprijzen voor huishoudens.

De door de leveranciers toegepaste Igm-indexeringsformules voor de aankoopkosten van gas zijn zeer vergelijkbaar en van het type:

$$(0,25 \text{ HUB} + 0,0468 \text{ GOL603} + x * (\text{CPly}_{-1} / \text{CPly}_{-2}) + y) / 21,21479$$

- (HUB) is de prijs van de op de hub van Zeebrugge verhandelde *forward* gascontracten, die het verloop van de spotaankoopkosten voor gas weerspiegelt. De invoering van die parameter ten opzichte van de IGA-formule valt tevens samen met het einde van het bevoorradingscontract van Distrigas (historische leverancier van de groothandelsmarkt) met Algerije en de vervanging ervan door een contract met Qatar begin 2007 (CREG, 2008a);
- (GOL603) is de prijs van gasolie die het verloop weerspiegelt van de aankoopkosten in het kader van de andere langetermijncontracten van Distrigas en die met vertraging geïndexeerd wordt aan de prijs van aardolie/olieproducten;
- (CPly_i) is de consumptieprijsindex, die het algemene prijsverloop van de andere aankopen bepaalt;
- x is de wegingscoëfficiënt die elke leverancier naar eigen keuze op de CPI toepast;
- y is een constante, onafhankelijk van de parameters en vrij bepaald door elke leverancier;
- 21,21479, een referentiewaarde die wordt gebruikt bij de berekening van de oude IGA-index (CREG, 2006).

De verschillen tussen de indexeringsformules hebben betrekking op:

- het al dan niet rekening houden met de consumptieprijsindex: de CPI wordt niet door alle leveranciers in aanmerking genomen (jaarlijks aangepaste index); het niet in aanmerking nemen ervan wordt doorgaans gecompenseerd door op de IGD een hogere coëfficiënt c toe te passen;
- het gebruik van een constante y, wat het mogelijk maakt (zal maken) de prijs los van de parameters (HUB, GOL en CPI) te laten variëren.

Opmerkelijk is dat de component «0,25 HUB + 0,0468 GOL603» op een of ander moment opgedoken is in de indexeringsformules van alle leveranciers. De CREG beklemtoont (CREG, 2007) dat indien hun indexeringsformule, zoals de leveranciers bevestigen, het verloop van hun kosten van bevoorrading in aardgas weerspiegelt, er mag worden verondersteld dat die component opgenomen is in de aankoopcontracten die ze (indertijd) met de historische invoerder op de groothandelsmarkt hebben afgesloten.

2.1.2.2 Oktober 2007: de historische gasleverancier maakt gebruik van zijn tariefvrijheid...

In juni 2007 kondigde de historische gasleverancier op de detailhandelsmarkt Electrabel Customer Solutions (ECS) een prijsaanpassing aan ten gevolge van de stijging van de energieprijzen op de internationale markten. Die aanpassing zou in september 2007 van kracht worden. De effectieve toepassing werd uiteindelijk uitgesteld tot oktober 2007 vanwege een verwarde communicatie ten aanzien van de cliënteel. De achtergrond van die verhoging verdient enige verduidelijking.

De eerste maanden van volledige liberalisering van de Belgische gasmarkt vallen samen met een daling van de prijzen van fossiele brandstoffen op de internationale markten ten opzichte van 2006. Die ongunstige ontwikkeling van zowel de GOL als de HUB is nadelig

voor de resultaten van de operatoren die als bemiddelaars optreden ten belope van het deel van de energieprijs dat gerelateerd is aan die (toen gedaalde) parameters, aangezien hun verkoopprijs van energie als volgt gestructureerd is: $b (0,25 \text{ HUB} + 0,0468 \text{ GOL603}) + b (\Delta \text{CPI}) + b (\text{constante } y) + c \text{ IGD}$. Om zich van elkaar te onderscheiden, kunnen de leveranciers vrij de waarde van de coëfficiënten b en c en van de constante y kiezen om hun kosten voor de invoer van gas en andere leveringskosten te dekken en hun marge daarin op te nemen.

De afschaffing, in januari 2007, van de IGA-formule die vóór de liberalisering van toepassing was en de vervanging ervan door de GPI-parameter leidden tot een gemiddelde daling van de verkoopprijs ten opzichte van de via de IGA berekende prijs, met 0,45 eurocent per kWh (exclusief btw) over de periode januari 2007-september 2007. Feitelijk berusten de in januari 2007 aangenomen indexeringsformules op twee energieparameters waarvan de ongunstige ontwikkelingen voor de operatoren zich tijdens de eerste helft van 2007 opstapelden, met tot gevolg een daling van het evenredige gedeelte van hun prijzen en eventueel van hun marge (bij overigens gelijkblijvende omstandigheden, onder meer de aankoopvoorwaarden voor gas).

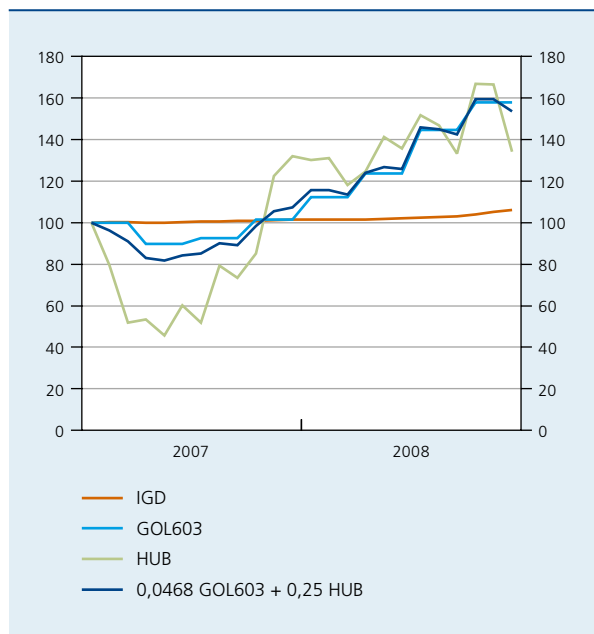
Aangezien de verkoopprijs van de verkopers, en eventueel hun marge, kan worden aangepast door de waarde van de coëfficiënten b en c en/of die van de constante te wijzigen, mag onder meer worden gesteld dat de prijs bestaat uit:

- een variabel gedeelte, evenredig aan de brandstofprijzen (GOL en HUB) en aan de CPI;
- en een vast gedeelte, dat losstaat van het verloop van de parameters en verkregen wordt door het verschil tussen de oude en de nieuwe constante (of nauwkeuriger $b \times \Delta \text{constante}$).

De wijziging in de indexeringsformule van de historische leverancier die vanaf oktober 2007 van toepassing is, heeft betrekking op de constante in de indexeringsformule en vertegenwoordigt een permanente prijsstijging met 0,66 eurocent per kWh (0,8 eurocent per kWh inclusief btw), ongeacht het verloop van de brandstofprijzen. De onmiddellijke toepassing ervan komt tot uiting in een herziening van de prijs op maandbasis tot het peil van eind 2006, net vóór de volledige liberalisering van de markt (zie grafiek 4).

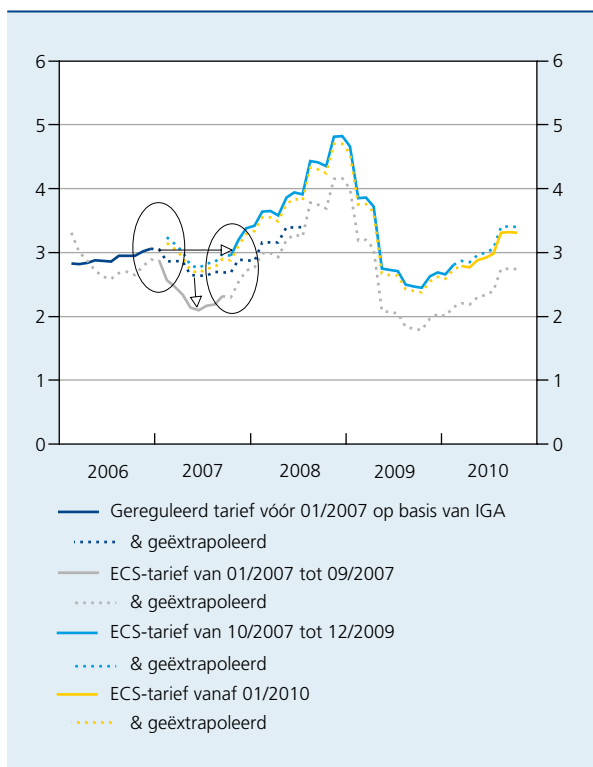
Een extrapolatie van de effecten van die stijging van de verkoopprijzen op de marge van de verkoper moet omzichtig gebeuren, aangezien alles afhangt van zijn aankoopvoorwaarden zowel op de beurzen als in de bilaterale contracten (waarvan de prijzen niet bekend zijn). De marge van de verkoper blijft ongewijzigd als de stijging

GRAFIEK 3 VERLOOP VAN DE PARAMETERS GOL603, HUB EN IGD IN 2007-2008
(indexcijfers 100 = januari 2007)



Bron: CREG.

GRAFIEK 4 VERLOOP VAN DE PROPORTIONELE VERGOEDING VAN DE ENERGIEPRIJS EXCLUSIEF BTW (eurocent/kWh)



Bron: Eigen berekeningen op basis van (ICEDD, 2009a) en (CREG, 2006).

van de verkoopprijs uitsluitend de prijswijzigingen in zijn aankoopportefeuille doorberekent. In haar (als vertrouwelijk bestempelde) studie over de relatie tussen de kosten en de prijzen op de Belgische aardgasmarkt voor zowel huishoudens als ondernemingen in de periode 2004-2009, vermeldt de CREG drie elementen die ten grondslag liggen aan de stijging van de geliberaliseerde prijzen tijdens de afgelopen jaren: de toename van de olieprijsen, de hogere winstmarge van de belangrijkste gasleverancier en de veranderlijke verhoging van de winstmarge van de voornaamste invoerder van aardgas (CREG, 2010a).

Tabel 1 geeft de verdeling weer van het marktaandeel bij de verkoop van de operatoren die in 2007 actief waren op de groothandels- en kleinhandelsmarkt (leveringen via de transport- en distributienetten) uitgedrukt in verhandeld volume. Uit een vergelijking van het marktaandeel van de verschillende actoren op die twee markten en in de veronderstelling dat een operator zijn beschikbaar volume bij voorkeur zal afzetten op de detailhandelsmarkt, blijkt dat van de leveranciers die actief zijn op de detailhandelsmarkt, ECS, SPE, Nuon en Lampiris dienden aan te kopen op de groothandelsmarkt (geïndexeerde bilaterale contracten en/of aankopen op de spotmarkt). Hun

TABEL 1 MARKTAANDEEL BIJ VERKOOP VAN DE OPERATOREN DIE ACTIEF ZIJN OP DE GROOTHANDELS- EN KLEINHANDELSMARKT – 2007 (in % van het totale verhandelde volume)

Groothandelsmarkt (bevoorrading)	Markt voor de verkoop aan de eindverbruiker (via de transport- en distributienetten)
Distrigas = 78,2	Distrigas = 45,1
GDF = 15,2	ECS = 28,6
Wingas = 6,0	GDF = 10,0
Essent = 0,5	Wingas = 6,0
EDF Belgium = 0,1	Andere (EDF, Essent, Dong, Nuon, Lampiris) = 3,8
SPE = start 12/2007	SPE = 6,5

Bron: CREG – CWaPE – BRUGEL – VREG (2008).

marktaandeel « bij verkoop » op de detailhandelsmarkt is immers groter dan het aandeel dat ze (eventueel) op de groothandelsmarkt hebben. Voor Essent is de beschikbare statistiek ontoereikend.

Er mag worden gesteld dat in 2007 de verkopers, andere dan de historische leverancier, *price taker* waren tegen een achtergrond:

- waarin de groothandelsmarkt werd gekenmerkt door een dominant marktaandeel bij de verkoop voor de invoerder Distrigas (78,2 % van het volume), die zichzelf hoofdzakelijk bevoorraadt op basis van langetermijncontracten met de producenten, namelijk voor 90 % van zijn bevoorradingportefeuille in 2007 (Distrigas, 2008). In de totale bevoorradingportefeuille van de in België actieve leveranciers maken de contracten van langer dan 5 jaar met de producenten nog 71,3 % van het in 2009 ingevoerde volume uit (CREG, 2010a);
- en waarin de historische leverancier op de detailhandelsmarkt, ECS, in 2007 de leverancier was van 72,4 % van de toegangspunten op het distributienet⁽¹⁾.

De meeste « alternatieve » verkopers beschikken dus over een beperkte manoeuvreerruimte op de detailhandelsmarkt, aangezien ze moeten aankopen op contractuele voorwaarden die vergelijkbaar zijn met die van de historische leverancier ten aanzien van de invoerder Distrigas, en ze bij de verkoop worden beconcurrereerd door de tarifieringen die de historische leverancier aan de cliënteel van de detailhandelsmarkt biedt. In deze omstandigheden lijkt de prijsverhoging van oktober 2007 een marge te genereren

(1) Om de situatie op de detailhandelsmarkt te beoordelen, is het marktaandeel op basis van de toegangspunten relevanter dan dat op grond van de geleverde energie.

die voldoende ruim is voor alle verkopers en voldoende groot om de concurrenten van de historische operator in staat te stellen zich binnen die marge te positioneren. Men zou kunnen stellen dat er een markt bestaat met een *margin setter* en *margin takers*, aangezien de «basisprijs» van gas en het verloop ervan worden bepaald door de structuur van de indexeringsformules van de verkopers, die zelf een afspiegeling zijn van de indexeringsformules die worden toegepast op een deel van de aankooptransacties op de groothandelsmarkt (de langetermijncontracten met de producenten).

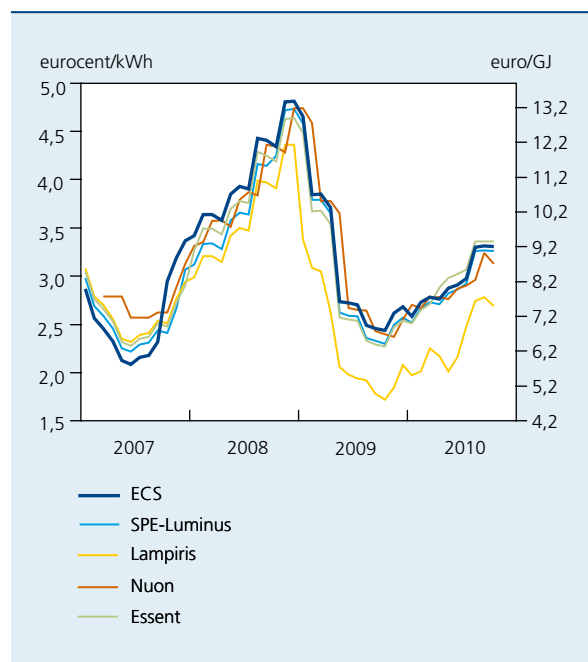
De aanpassing van de prijsformule werd aangekondigd toen de gebruikte indexeringsparameters (GOL en HUB) op hun laagst stonden. Derhalve laat die tariefverhoging – die onafhankelijk is van het prijsverloop voor brandstoffen – de prijs evolueren naar een in het verleden reeds bereikt niveau. De prijzen die in juni 2007 werden aangekondigd in de prijsfiche op 1 september 2007, werden immers vastgesteld op basis van de maandelijkse parameters van mei 2007 (een termijn die verband houdt met de verplichting van de verkopers om de wijzigingen in hun contract aan de gebruiker mee te delen). De prijzen die werden aangekondigd in de («bijgestelde») prijsfiche op 1 oktober 2007 werden vastgesteld op grond van de maandelijkse parameters van september 2007. De enige «autonome» stijging van de parameters die werden gebruikt in de «nieuwe GPI» tussen mei en september 2007 leidde tot een toename van de maandprijs met 0,20 eurocent per kWh (exclusief btw).

Door de discretionaire aanpassing van de constante in de indexeringsformule van de gasprijs kan de historische leverancier op de detailhandelsmarkt een prijs consolideren die losstaat van het verloop van de onderliggende parameters. En toch beschikt hij over de tariefvrijheid om de eventuele wijzigingen in de clausules van zijn aankoopcontracten door te berekenen, dit ten nadele van het prijsconcurrentievermogen van zijn verkoop aan de detailhandel ten opzichte van de concurrentie. In de praktijk herstelde het relatieve concurrentievermogen van de ECS-prijzen zich tegenover de concurrenten naarmate ook deze laatsten op discretionaire wijze hun tarifiering van de detailhandelsprijzen aanpasten, zoals in het volgende deel wordt beschreven.

2.1.2.3 ... daarin gevolgd door zijn concurrenten op de detailhandelsmarkt

In januari 2007 pasten alle leveranciers hun tarief formule voor de indexering van de energieprijzen aan, naar het voorbeeld van de formule die op henzelf werd toegepast voor hun aankopen op de groothandelsmarkt en waarvan de toepassingsregels verwant waren met de regels die

GRAFIEK 5 VERLOOP VAN DE PROPORTIONELE VERGOEDING BIJ ECS, SPE-LUMINUS, NUON, LAMPIRIS EN ESSENT VOOR DE VERBRUIKSKLASSE VAN 5001 TOT 30000 KWH/JAAR (prijs exclusief btw)



Bronnen: Eigen berekeningen op basis van de prijsfiches en CREG (2010b).

voorheen tijdens de gereguleerde periode werden toegepast. Vervolgens wijzigden alle leveranciers naar eigen goeddunken de indexeringsformules door de coëfficiënten van de parameters en/of de constante aan te passen of, meer recentelijk, door parameters te vervangen.

Voor de leveranciers is de automatische indexering geschikt, aangezien een deel van het prijsrisico automatisch op de klant wordt afgewenteld zonder aanvullende communicatie. Krachtens artikel 74 van de wet van 6 april 2010 betreffende marktpraktijken en consumentenbescherming zijn de bedingen van prijsindexering immers geoorloofd «voor zover deze niet onwettig zijn en de wijze waarop de prijzen worden aangepast expliciet beschreven is in de overeenkomst». Wanneer voorts de aankoopvoorwaarden van de leveranciers veranderd worden of wanneer hun marge door een ongunstige ontwikkeling wordt beïnvloed, kunnen ze de overeenkomende wegingscoëfficiënten naar eigen inzicht aanpassen met beperkte kosten voor bekendmaking aan het grote publiek. De communicatie over die veranderingen is onderworpen aan de bovenvermelde wet, die bepaalt dat bij een eenzijdige verhoging van de prijs of een wijziging van de voorwaarden ten nadele van de consument, deze laatste het recht heeft de overeenkomst zonder kosten te beëindigen. Dat recht is opgenomen in alle overeenkomsten en kan worden

uitgeoefend op de vervaldag van de overeenkomst, dat wil zeggen ten minste om het jaar (geen enkele leverancier biedt een overeenkomst van minder dan een jaar aan), met inachtneming van een opzeggingstermijn.

De door de wet opgelegde bekendmaking van de indexeringsformules zorgt echter voor een iets grotere transparantie dan in het buitenland (zie verderop), aangezien uit de formules het relatieve gewicht van de verschillende componenten kan worden afgeleid en zodoende (eventueel) op bepaalde ontwikkelingen kan worden geanticipeerd. Door het verloop en de opeenvolgende aanpassingen van die formules te analyseren, kan ook de ontwikkeling van de marges van de verkopers worden «gevat», ongeacht het verloop van de onderliggende parameters. Een nauwkeurige analyse van die marges zou echter vereisen dat de aankoopvoorwaarden voor gas en de andere aan de levering verbonden kosten goed zichtbaar zijn. In dat opzicht valt het verifiëren van de representativiteit van de inzake kostenontwikkeling gebruikte indexcijfers en van de gegrondheid van de erin aangebrachte opeenvolgende aanpassingen zowel onder de bevoegdheid van de regulator van de sector als onder die van de mededingingsautoriteiten, bij wie beroep kan worden ingesteld tegen de beslissingen van de regulator⁽¹⁾. Momenteel ontbreekt die zichtbaarheid enigszins en ze zal nog moeilijker dan in het verleden kunnen worden verwezenlijkt door het optreden van verschillende operatoren voor wie de relevante markt niet of niet meer beperkt blijft tot de nationale markt.

Onder de verkopers wijkt Lampiris af met een in januari 2009 ingevoerde indexeringsformule waarvan de proportionele vergoeding voor de leveringskosten berust op de IGD en voor de invoerkosten enkel op de TTF (index in euro/MWh gewogen aan de hand van het volume van de transacties in *forward* aardgascontracten in Nederland voor levering tijdens de volgende maand)⁽²⁾. Sinds januari 2009 bevoorraadt Lampiris zich immers niet meer bij Distrigas, maar bij de Nederlandse groep Eneco op basis van een meerjarig contract met verwijzing naar de TTF-prijs (De Boeck, 2008). Zodoende heeft Lampiris zijn formule voor de indexering van de prijzen aan zijn eindcliënteel geënt op het contract dat deze verkoper heeft afgesloten met zijn nieuwe leverancier op de groothandelsmarkt. Bij de aanpassing van die indexeringsformules bij verkoop aan de indexering die van toepassing is in de aankoopcontracten, blijft dan ook het principe behouden om het prijsrisico af te wentelen op de verbruiker.

Die verandering van leverancier op de groothandelsmarkt, met het gebruik van een nieuwe gasreferentieprijis voor de indexering, stelt Lampiris niettemin in staat een lagere detailhandelsprijs voor te stellen dan zijn concurrenten, nu

de gasprijzen op de gasbeurzen laag zijn en momenteel los van de olieprijs evolueren. Dit komt doordat op de Europese groothandelsmarkten twee prijsmechanismen naast elkaar bestaan. Er zij immers aan herinnerd dat de bevoorrading van de groothandelsmarkt van het Europese continent historisch beschouwd grotendeels berust op bilaterale langetermijncontracten die met de producenten op een *take or pay* basis worden afgesloten wat de volumes betreft, en dat in die contracten eveneens een prijsindexeringsbeding is opgenomen. Deze bedingen verwijzen met een vertraging van 3 tot 6 maanden naar de prijs voor concurrerende brandstoffen op de afzetmarkt (aardolie en afgeleide producten ervan alsook steenkool). Met de ontwikkeling van gasbeurzen ontstonden voorts marktprijzen voor gas die representatief zijn voor de vraag- en aanbodvoorwaarden. De momenteel op de gasmarkt geldende voorwaarden combineren een overaanbod van gas ten gevolge van de ingebruikneming van vloeibaarmakings-terminals voor gas met de aanhoudende productie van niet-conventioneel gas in de Verenigde Staten, hoewel de vraag nog steeds de weerslag van de crisis ondergaat. Deze ontwikkelingen hebben de marktprijzen voor gas gedrukt, terwijl het evenwicht op de oliemarkt niet hetzelfde verloop te zien heeft gegeven. De spotmarktprijs voor gas is derhalve lager dan de aan aardolie gekoppelde gasprijs die wordt gebruikt in de langetermijncontracten waarop de indexeringsformules van de leveranciers, andere dan Lampiris, impliciet berusten. Het blijft een open vraag of dat verschil persistent is en of de gasprijs zal worden losgekoppeld van de olieprijs (IEA, 2010).

2.1.2.4 Gevolgen voor de verbruiker

Ongeacht de operator wentelen de tariefformules met automatische maandelijkse indexering impliciet het volledige prijsrisico of een deel ervan af op de eindverbruiker, die zich enkel kan indekken door tegen een vaste prijs een overeenkomst af te sluiten.

De overeenkomsten van bepaalde duur die de op de Belgische residentiële markt actieve leveranciers momenteel aanbieden, hebben allemaal een minimale looptijd van een jaar tegen een geïndexeerde of een vaste prijs⁽³⁾. Dit betekent met name dat de klant die de concurrentie wil

(1) De taken van beide instellingen zijn in sommige opzichten zeer nauw verwant, aangezien de regulator verantwoordelijk is voor de openstelling van de sector voor de concurrentie, terwijl de mededingingsautoriteiten belast zijn met de handhaving hiervan op basis van het nationaal recht (wet tot bescherming van de economische mededinging) en het communautaire mededingingsrecht (Artikelen 101 en 102 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie).

(2) Sinds het tweede kwartaal van 2008 biedt SPE-Luminus eveneens een contract tegen variabele prijs aan dat gedeeltelijk geïndexeerd is aan de gasprijs te Zeebrugge (gewogen maandgemiddelde van de prijs voor *day-ahead* levering – zie bijlage 1), naast de HUB en de GOL.

(3) De in het Vlaams Gewest actieve leverancier «Elektriciteitsbedrijf Merksplas» biedt een overeenkomst van onbepaalde duur aan die opzegbaar is mits de klant een opzeggingstermijn van ten minste een maand in acht neemt en opzeggingkosten betaalt. De basiscontracten van ECS en SPE-Luminus (resp. ECS Basisaanbod en Luminus Standaard) zijn eveneens van onbepaalde duur en onder dezelfde voorwaarden opzegbaar.

laten spelen of die zich eenvoudigweg tegen het prijsrisico wil indekken door een overeenkomst tegen een vaste prijs te ondertekenen, dat niet vóór de vervaldag van zijn jaarlijkse overeenkomst zonder extra kosten kan doen. Op het ogenblik van de ondertekening is de vaste prijs doorgaans hoger dan de variabele prijs, omdat de eerstgenoemde een marge omvat waarmee de leverancier zich kan indekken tegen de onzekerheid omtrent het toekomstige prijsverloop. Naargelang van het latere verloop van de variabele prijs tijdens de duur van de overeenkomst is het niettemin mogelijk dat de vaste prijs in een of andere maand zakt tot onder de overeenstemmende variabele prijs. Er bestaan dus meer opportune periodes waarin de verbruiker die zich tegen de volatiliteit van de prijzen wenst in te dekken, dat tegen lagere kosten kan doen. De klant heeft de grootste kans dat het prijsverschil tussen de variabele en de vaste prijs gecompenseerd wordt als hij in een periode met lage variabele prijzen een overeenkomst tegen een vaste prijs afsluit. In dat opzicht en indien de verbruiker de kosten wil beperken, valt die periode het best samen met de opzeggingsperiode van de overeenkomst.

Wat de duur van de leveringscontracten betreft, acht het informatieportaal voor Duitse consumenten Verivox een contract des te interessanter voor de verbruiker naarmate de looptijd en de opzeggingsperiode ervan korter zijn (Verivox, 2010). In Duitsland heeft 33 % van de door die instelling⁽¹⁾ geanalyseerde tarieven een eerste contractuele duur van een maand die in 71 % van de gevallen maandelijks kan worden verlengd. Die maandelijks overeenkomsten bestaan voor de helft uit standaardleveringscontracten door de aangeduide leveranciers met een bij wet vastgestelde duur, die derhalve automatisch maandelijks opzegbaar zijn. Er worden steeds meer commerciële contracten aangeboden met een looptijd van een jaar en tot een wettelijk maximum van twee jaar. Wanneer zijn commercieel contract vervalt, kan de verbruiker steeds opnieuw een standaardleveringscontract afsluiten. De tarieven worden niet via een indexeringsformule bekendgemaakt⁽²⁾, maar door met langere tussenpozen (onder meer wegens de door de prijsaanpassing tweegebrachte menukosten) de klant in kennis te stellen; doorgaans gebeurt dit zes weken vooraf. Een dergelijke flexibiliteit in de contracten vereist onvermijdelijk een performante infrastructuur voor de transmissie van de verbruiksgegevens tussen de verschillende marktspelers.

Het gebruik van indexeringsformules die verwijzen naar de op maandbasis genoteerde gasprijzen op de spotmarkten, ten slotte, geeft aanleiding tot een grotere prijsvolatiliteit

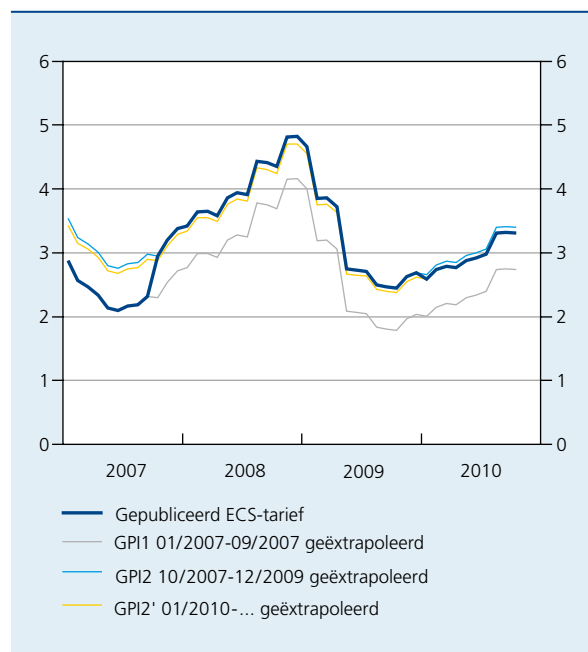
(1) De Verivox-analyse heeft betrekking op 1.248 tariefformules die aan professionele klanten (596 tarieven) en particulieren (652 tarieven) werden voorgesteld door de 100 grootste verkopers die op de Duitse detailhandelsmarkt actief zijn.
(2) Met uitzondering van 8 tariefformules waarvan het prijsverloop wordt uitgedrukt in een vaste indexering ten opzichte van de prijs van gasolie (Verivox, 2010).

dan wanneer wordt verwezen naar olieprijsen die worden afgeleid uit de gemiddelde noteringen van de zes maanden die aan het desbetreffende kwartaal voorafgaan. De transmissie van de schommelingen van de spotgasprijzen wordt erdoor versneld ten opzichte van de (afgevlakte) veranderingen van de olieprijsen. In de praktijk bleef de weerslag van die aanpassing, tijdens de periode 2007-2009, beperkt ten opzichte van het algemene verloop van de consumptieprijzen van gas (Cornille, 2009). In feite heeft de omvang van de veranderingen ook te maken met de weging die aan elk van de componenten wordt toegekend.

2.2 Bijdrage van de verschillende componenten van de gasprijs tot het verloop van die prijs

Het prijsverloop van gas (proportionele vergoeding) is in grafiek 6 weergegeven volgens de opeenvolgende tariefformules zoals ze in januari 2007, oktober 2007 en

GRAFIEK 6 VERLOOP VAN DE ENERGIEPRIJS EXCLUSIEF BTW BIJ ECS VOLGENS DE OPEENVOLGENDE TARIEFFORMULES VAN DEZE OPERATOR
(eurocent/kWh)



Bron: Eigen berekeningen.

GPI1 = indexering geldig van 01/01/2007 tot 31/08/2007 (uitgesteld tot 30/09/2007)

= 0,25 HUB + 0,0468 GOL + 4,83 ΔCPI - 7,86

GPI2 = indexering geldig van 01/10/2007 tot 31/12/2009 = verhoging van de constante in de indexeringsformule

= 0,25 HUB + 0,0468 GOL + 4,83 ΔCPI - 1,30

GPI2' = indexering geldig vanaf 01/01/2010 = verlaging van de op de CPI toegepaste coëfficiënt

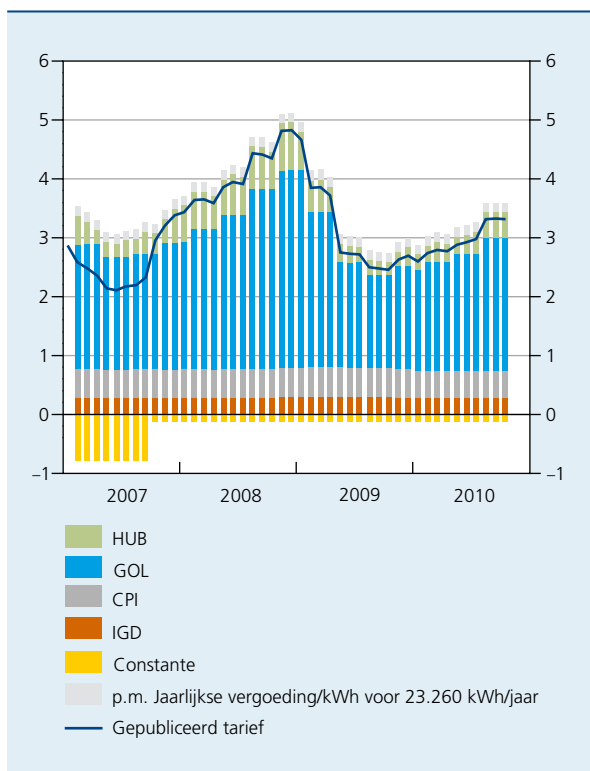
= 0,25 HUB + 0,0468 GOL + 4,63 ΔCPI - 1,30

en opname van de op de factuur voor het EnergyPlus contract toegekende korting van 2 % in het prijspeil per kWh:

2,13 GPI + 0,1768 IGD = basisaanbod voor ECS gas 30

2,0874 GPI + 0,1733 IGD = EnergyPlus aanbod

GRAFIEK 7 VERLOOP VAN DE ENERGIEPRIJS EXCLUSIEF BTW BIJ ECS EN VAN DE COMPONENTEN ERVAN (eurocent/kWh)



Bron: Eigen berekeningen.

januari 2010 door de historische operator werden aangepast. De permanente tariefverhoging die de constante vertegenwoordigt, komt duidelijk tot uiting vanaf oktober 2007, en zonder die aanpassing zou de door de residentiële verbruiker betaalde prijs momenteel gedaald zijn tot het peil van januari 2007. De aanpassing van de formule heeft een asymmetrisch verloop van de prijs veroorzaakt; hij zakt immers niet tot zijn vroeger peil ondanks de vermindering van de parameters. Iedere latere ommekeer in het prijsverloop werkt dan ook slechts gedeeltelijk door.

Op basis van de gepubliceerde indexeringsformules en na daar de opeenvolgende waarden van de gebruikte parameters te hebben op toegepast, kon het verloop op maandbasis van de geïndexeerde prijs worden gereconstrueerd. Daartoe werd een onderscheid gemaakt tussen de componenten voor elke parameter, waarvan de som de prijs oplevert zoals hij, wat de proportionele vergoeding betreft, in de prijsfiches bekend wordt gemaakt. Volledigheidshalve zou rekening moeten worden gehouden met de jaarlijkse abonnementsvergoeding uitgedrukt per kWh. In de beschouwde klasse met een verbruik van 5.001 tot 30.000 kWh/jaar vertegenwoordigt dat

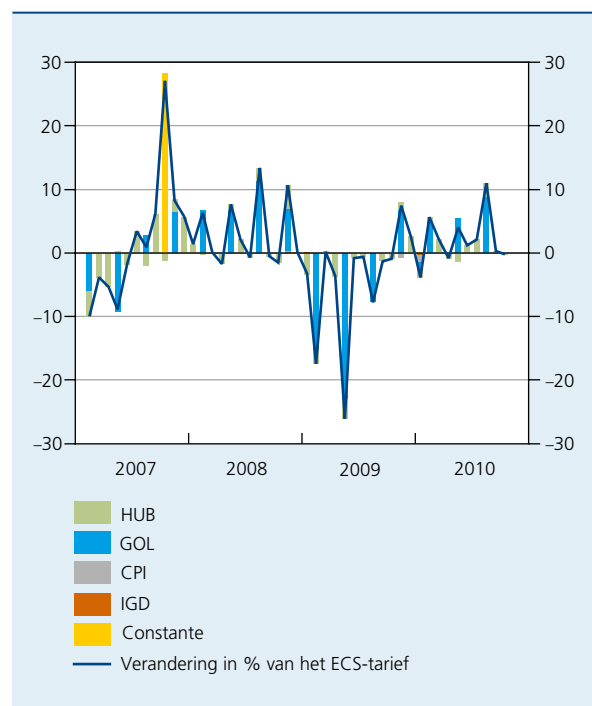
momenteel extra kosten in kWh van respectievelijk 0,77 tot 0,13 eurocent/kWh exclusief btw in de onderzochte verbruiksmarge (die pro memoria worden weergegeven in grafiek 7 voor een verbruik van 23.260 kWh/jaar, maar die niet in het gepubliceerde tarief zijn vervat).

De constante die in de indexeringsformule met een negatief teken is opgenomen, zorgt voor een daling van de totale prijs (blauwe lijn) ten opzichte van de som van de overige componenten in de formule. Door de constante te verhogen van $-7,86$ tot $-1,3$ werd het verminderingseffect afgezwakt.

De prijsverandering ten opzichte van een eerdere periode wordt in de grafieken hieronder weergegeven door een volle lijn. De bijdragen van de verschillende prijscomponenten tot die verandering worden afgebeeld door middel van staafjes.

De prijsverandering op maandbasis wordt eerst beïnvloed door de volatiliteit van de parameter GOL603 (gemiddelde van de prijzen tijdens de zes maanden die onmiddellijk aan het desbetreffende kalenderkwartaal voorafgaan), die om de drie maanden kan veranderen. De

GRAFIEK 8 BIJDRAGE VAN DE COMPONENTEN TOT DE PRIJSVERANDERING TEN OPZICHTE VAN DE VOORGAANDE MAAND (in procentpunt, tenzij anders vermeld)



Bron: Eigen berekeningen.

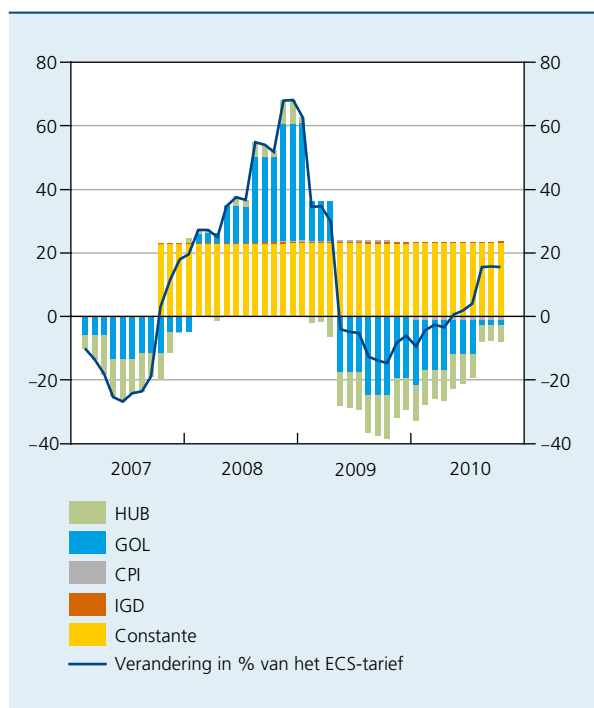
HUB-parameter wordt iedere maand in aanmerking genomen, maar beïnvloedt de prijs minder sterk dan de GOL vanwege de lagere weging van de HUB in de prijsformule.

Ten opzichte van januari 2007 is de prijs permanent toegenomen als gevolg van de aanpassing van de constante; in 2008 ging dat gepaard met de stijging van de olie- en gasprijzen. Zonder die aanpassing zou het prijspeil vanaf het tweede kwartaal van 2009 lager – i.p.v. gaandeweg hoger – zijn uitgevallen (± 20 tot 30 procentpunt) dan dat van januari 2007 (asymmetrie in het prijsverloop).

In 2008 onderging de prijswijziging op jaarbasis eerst de invloed van de prijsstijging die werd veroorzaakt door de herziening van de constante. Daar kwam vervolgens de verhoging van de energieparameters bij, aangezien de prijs van augustus 2008 verdubbeld was ten opzichte van zijn niveau in 2007. De stijging was in augustus 2008 nog voor een derde toe te schrijven aan de constante. In 2009 stond het verloop integraal in het teken van de energieparameters. De vanaf januari 2010 licht negatieve bijdrage verbonden aan de CPI is het resultaat van de afwenteling van de verlaging van het transporttarief dat inbegrepen is in de energieprijzen (zie bijlage 1).

GRAFIEK 9 BIJDRAGE VAN DE COMPONENTEN TOT DE PRIJSVERANDERING TEN OPZICHTE VAN JANUARI 2007

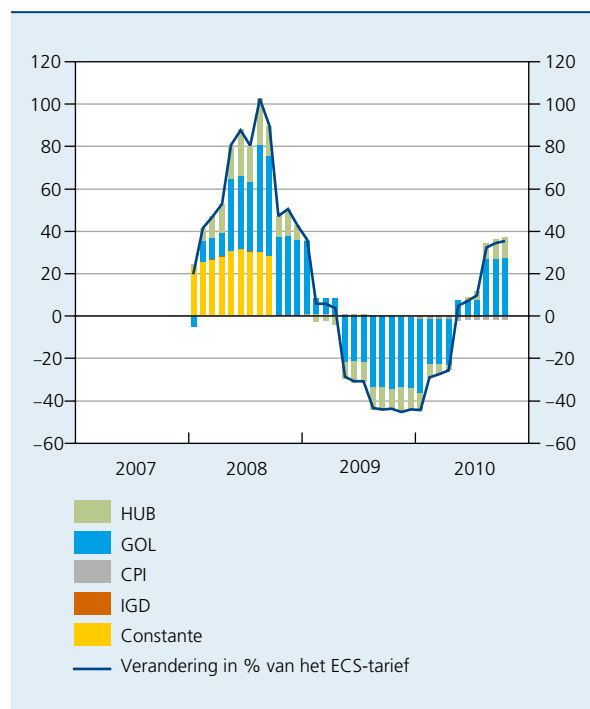
(in procentpunt, tenzij anders vermeld)



Bron: Eigen berekeningen.

GRAFIEK 10 BIJDRAGE VAN DE COMPONENTEN TOT DE PRIJSVERANDERING TEN OPZICHTE VAN DE OVEREENSTEMMENDE MAAND VAN HET VOORGAANDE JAAR

(in procentpunt, tenzij anders vermeld)



Bron: Eigen berekeningen.

2.3 Vergelijking van het verloop van de energietarieven van ECS, SPE-Luminus, Nuon, Lampiris en Essent

Sedert januari 2007 hebben de actieve leveranciers op het segment van de detailhandelsverkoop aan de particulieren herhaaldelijk gebruik gemaakt van hun tariefvrijheid waardoor ze, onafhankelijk van de onderliggende parameters, veranderingen teweeg hebben gebracht in het niveau van de gasprijzen. De vergelijking werd gemaakt voor de eerste vijf actieve leveranciers, van wie de respectieve marktaandelen voor hun verkoop door het distributienet alleen reeds zijn voorgesteld in grafiek 2. De vijf beschouwde leveranciers maakten in 2009 96% van de toegangspunten uit.

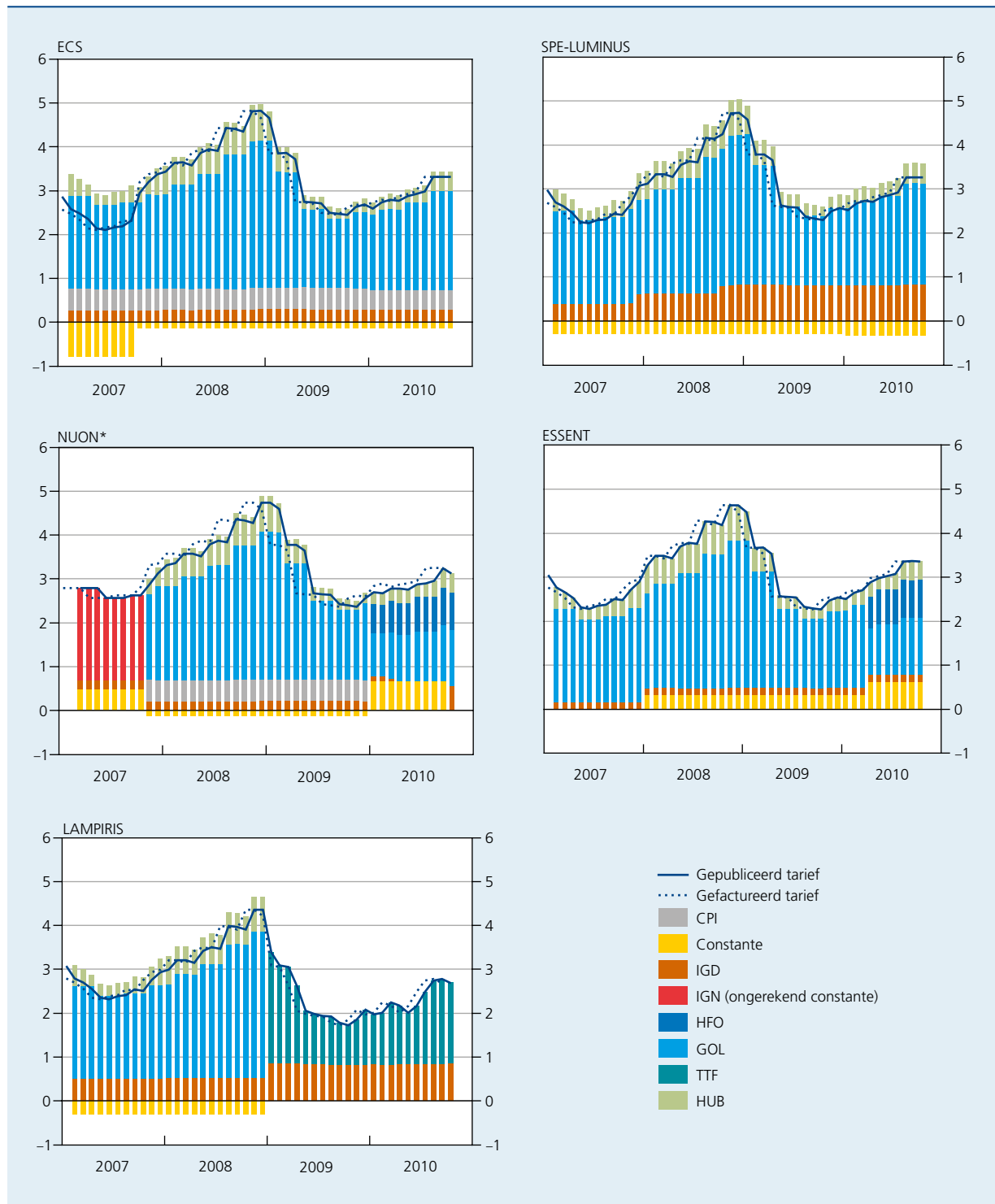
De belangrijkste door deze leveranciers ingevoerde tariefwijzigingen zijn opgenomen in bijlage 1. In deze bijlage wordt tevens het prijsverloop weergegeven van de energiekosten die op hun tarieffiche voorkomen. Dit verloop wordt voor elk van hen weergegeven door een vette blauwe lijn; de dunnere lijnen geven het prijsverloop weer zoals dat er zou hebben uitgezien indien de achtereenvolgens goedgekeurde tariefformules waren gehandhaafd.

De hieronder volgende staafgrafieken illustreren het maandelijks prijsverloop, waarbij een onderscheid wordt gemaakt tussen de verschillende componenten die

overeenstemmen met elke parameter; de som ervan vormt de prijs zoals die is gepubliceerd in de prijsfiche met betrekking tot de proportionele vergoeding.

GRAFIEK 11 VERLOOP EN SAMENSTELLING PER COMPONENT VAN DE ENERGIEPRIJS EXCLUSIEF BTW GEFACUREERD DOOR ECS, SPE-LUMINUS, NUON, LAMPIRIS EN ESSENT

(cent/kWh)



Bron: Eigen berekeningen.

* In zijn prijsfiches verwijst Nuon naar de waarde van de parameters in m-2 i.p.v. in m-1.

Deze grafieken geven de eenheidsprijzen van de energie weer, zoals die vermeld staan op de prijsfiche van de leveranciers (die door de klanten op hun internetsite kan worden geraadpleegd), en die voor statistische en monitoringdoeleinden aan de regulatoren worden meegegeeld. Er zij evenwel opgemerkt dat de voor de facturatie gehanteerde maandelijkse prijzen de prijzen zijn die worden berekend op basis van de waarden van de parameters die overeenstemmen met de maand van verbruik. Een en ander wordt weergegeven door de stippellijn die een verschil van één à twee maanden vertoont ten opzichte van de gepubliceerde prijs, die van zijn kant wordt vastgesteld aan de hand van de waarden van de parameters van één à twee maanden eerder. De waarden van de indexcijfers zijn immers slechts bekend bij het begin van iedere maand, terwijl de tariefgegevens moeten worden meegegeeld tijdens de maand die aan hun inwerkingtreding voorafgaat.

Er zij opgemerkt dat – voor drie van deze leveranciers – het behoud van de eerste tarifiering die in januari 2007 werd ingevoerd, voor de verbruikers veel voordeliger zou zijn uitgevallen (zie de grafieken in bijlage 1 – de dunne grijze lijn onder de vette blauwe lijn). De indexeringsaanpassing door Lampiris (zie infra) is de enige die gunstiger is geworden in vergelijking met de aanpassing die in januari 2007 werd uitgevoerd. Een soortgelijke vaststelling geldt voor de nieuwe contracten tegen variabele prijzen die sindsdien zijn voorgesteld, zoals het contract Luminus Connect dat in 2008 werd ingevoerd en dat deels refereert aan de gasprijs in Zeebrugge DAH. Het contract Essent Eco dat in oktober 2010 werd ingevoerd ter aanvulling van het bestaande contract, stelt een variabele prijs voor waarvan de indexering een verloop laat optekenen dat vergelijkbaar is met dat van Lampiris (zie bijlage 1). Dit geldt eveneens voor het contract dat wordt voorgesteld door Octa+, de nieuwkomer op de Belgische markt sedert oktober 2010.

Wat de bijdragen van de verschillende componenten betreft, hebben de in de tariefformules aangebrachte wijzigingen inzake indexering en/of weging geleid tot een toename van het stabiele gedeelte van de tarifiering, dit wil zeggen met uitzondering van de gedeelten die verband houden met de HUB, GOL en HFO en die sterker schommelen. De CPI wordt immers jaarlijks aangepast, de IGD is een index die gematigd stijgt, en de constante wordt slechts na een discretionaire beslissing gewijzigd. Sinds januari 2007 is deze stabiele basis bij vier operatoren toegenomen (bij Nuon is ze vrij constant, maar reeds hoog) en schommelt ze momenteel tussen 0,50 en 0,85 cent per kWh (exclusief btw). Lampiris staat bovenaan deze prijschaal, met een stabiele IGD-component die tot 49 % van het totaal uitmaakt (afhankelijk van het verloop van de TTF)⁽¹⁾.

Deze wijzigingen hebben de facto geleid tot een permanente stijging, die losstaat van het verloop van de parameters van de energieprijzen op de internationale markten, en zijn mee verantwoordelijk voor de verslechtering van het niveau van de gasprijs ten opzichte van de buurlanden, ongerekend de verslechtering die toe te schrijven is aan de toegenomen transport- en distributiekosten voor gas, die in dit artikel niet worden besproken⁽²⁾.

2.4 Tariefvrijheid in België

De verdeling van de bevoegdheden tussen de verschillende machtsniveaus heeft ook een impact op de tariefvrijheid waarover de verschillende actoren op de gasmarkt beschikken. Inzake transport- en distributietarieven treedt de federale overheid op via de federale regulator die controleert of de tariefvoorstellen die haar door de transport- en distributieondernemingen worden voorgelegd, methodologisch in orde zijn. De energieprijs is vrij, maar kan eventueel worden geplafonneerd na beslissing door de federale overheid en na advies van de federale regulator⁽³⁾. De gewesten, van hun kant, zijn onder meer bevoegd voor bepaalde verplichtingen inzake openbaardienstverlening⁽⁴⁾. Tegen die achtergrond bepaalt het Besluit van de Waalse Regering betreffende de verplichtingen inzake openbaardienstverlening op de gasmarkt dat inzake de facturatie van de leveringen « de leverancier zijn typecontract evenals elke wijziging ervan moet meedelen aan de CWaPE. Geen enkel typecontract mag in werking treden zonder eerst te zijn voorgelegd aan de CWaPE ». Voor Brussel heeft regulator BRUGEL geen soortgelijke verplichting voorgeschreven. In het Vlaams Gewest verduidelijkt de gewestelijke reguleringsautoriteit dat de VREG niet bevoegd is om juridisch bindende beslissingen uit te vaardigen met betrekking tot de contractuele en commerciële aspecten die de leveranciers en de consumenten binden. In dit verband moet men zich baseren op het contractueel recht en op het sectoraal akkoord dat in maart 2005 werd afgesloten tussen de energieleveranciers en de minister voor Consumentenbescherming met als titel « De consument in de vrijgemaakte elektriciteits- en gasmarkt » (FOD Economie, 2008)⁽⁵⁾.

(1) Er zij opgemerkt dat de verhoging van de coëfficiënt die Essent in januari 2008 (zie bijlage 1 en CREG (2010b)) toepaste op de vaste vergoeding (a x IGD), eveneens een verhoging betekent van een stabiel inkomen, maar wel in verhouding tot het aantal toegangspunten (en niet tot de verbruikte volumes).

(2) Voor een grondiger analyse, zie Cornille D. (2009), « Methodologie of prijszetting: wat verklaart de grotere volatiliteit van de consumptieprijzen voor gas en elektriciteit in België », NBB, *Economisch Tijdschrift*.

(3) Artikel 15/10 van de wet van 12 april 1965 betreffende het vervoer, via leidings, van gasachtige en andere producten.

(4) Verplichtingen inzake openbaardienstverlening volgens de Gasrichtlijn 2003/55/EG – Artikel 3(2) – « de lidstaten mogen in het algemeen economisch belang aan bedrijven die in de gasector actief zijn verplichtingen inzake openbaardienstverlening opleggen, die betrekking kunnen hebben op de zekerheid, met inbegrip van voorzienings- en leveringszekerheid, regelmaat, kwaliteit en prijs van de leveringen, en milieubescherming, waaronder energie-efficiëntie en klimaatbescherming ».

(5) De laatste versie van dit akkoord werd aangevuld in juni 2008, en trad in werking op 15 december 2008.

Krachtens zijn bevoegdheden inzake consumentenbescherming heeft de Federale Staat met de leveranciers immers een bindend akkoord bereikt over hun handelspraktijken. Dit akkoord heeft betrekking op de prijs transparantie, de marketing- en verkoopstechnieken, de verandering van leverancier, de algemene voorwaarden, de informatie ten behoeve van de consument en het behandelen van klachten. Het stelt in het bijzonder « dat de eenzijdige wijziging van de essentiële voorwaarden of de aanpassing van de energie- of gasprijzen op basis van elementen die uitsluitend afhangen van de wil van de leverancier, verboden zijn ». Het niet-naleven van dit akkoord kan worden aangegeven bij de federale bemiddelingsdienst voor energie (bemiddelingsdienst opgericht binnen de FOD Economie, Kmo, Middenstand en Energie).

De uitbreiding van de bevoegdheden van de CREG conform de wet van 8 juni 2008 had ook een weerslag op haar prerogatieven inzake de leveringsprijzen, en stelt haar in staat een permanente monitoring van de gas- en elektriciteitsmarkten uit te voeren op het gebied van zowel de werking van die markten als de prijzen. Artikel 15/14ter stelt meer bepaald dat « de door een aardgasonderneming aangeboden prijzen op een objectief verantwoorde wijze in verhouding moeten staan tot de kosten van de onderneming ». Stelt de regulator hierop een inbreuk vast, dan kan hij de minister op eigen initiatief een verslag bezorgen met zijn vaststellingen en de maatregelen die hij voorstelt. De CREG meldt de vermoedelijke inbreuken aan de Mededingingsraad, en overhandigt deze laatste het verslag en de noodzakelijke vertrouwelijke informatie (CREG, 2009). De gewestelijke regulatoren, van hun kant, hebben in het kader van hun openbaardienstverplichtingen de opdracht de consumenten te informeren over de door de leveranciers voorgestelde prijzen; zo zijn ze ook verplicht een objectieve vergelijking ter beschikking te stellen. Als input voor de prijssimulatoren die de gewestelijke regulatoren hebben ontwikkeld, bezorgen de leveranciers kort vóór het einde van iedere maand, de tariefgegevens voor de volgende maand. Die gegevens zijn opgesteld op basis van de waarde van de parameters voor de lopende maand.

3. Is de tarifieringsvrijheid voor de detailhandelsprijzen in het buitenland even groot?

De op Europees niveau op gang gebrachte liberaliseringsprocessen van de gasmarkten worden op de verschillende nationale markten concreet ingevuld volgens onderscheiden agenda's en op basis van voorwaarden die de bevoegde nationale autoriteiten autonoom bepalen⁽¹⁾. Het resultaat daarvan is dat de (de)reguleringsniveaus van de

ene staat tot de andere verschillen, wat ook een invloed heeft op de ontwikkelingsmogelijkheden voor de concurrentie. Die mogelijkheden worden eveneens bepaald door de concurrentievoorwaarden op de groothandelsmarkten die de bevoorradingsvoorwaarden van de gasleveranciers bepalen, ongeacht of het gaat om bilaterale aankoopcontracten, aankopen op de beurzen of via veiligingsprocedures. De operatoren die actief zijn op de verschillende nationale markten hebben zich aangepast aan de regels van hun respectieve markten, onder meer inzake tarifiering. In dat verband draagt het prijsbeleid op basis van formules met een maandelijks automatische indexering – dat eigen is aan alle operatoren die actief zijn op de Belgische residentiële markt – ertoe bij dat de schommelingen die verband houden met de onderliggende energetische parameters leiden tot een mechanische aanpassing van de aan de huishoudens gefactureerde gasprijzen. Het aandeel van de betreffende contracten tegen variabele prijs bedroeg eind oktober 2009 circa 93,2% van de contracten die de huishoudens hadden afgesloten (CREG, 2010c). Dit prijsbeleid, dat veeleer typisch is voor België, verklaart de grotere volatiliteit van de consumptieprijzen voor gas en de snelle transmissie van de schommelingen van de invoerprijzen voor gas naar diezelfde prijzen (waarvan de indexeringsformules op dezelfde principes berusten), factoren die overigens reeds zijn vastgesteld (Baugnet en Dury, 2010).

De analyse hierboven heeft klaarheid gebracht in de tariefvrijheid waarover de operatoren op de detailhandelsmarkt in België beschikken. Worden deze prijzen internationaal vergeleken, dan rijst de vraag in welke mate deze tariefvrijheid ook in het buitenland geldt, en of ze op dezelfde voorwaarden is gestoeld.

3.1 Van de verschillende reguleringsniveaus tot de loutere « monitoring » van de detailhandelsprijzen

De European Regulators' Group for Electricity and Gas (ERGEG) organiseerde in juli 2007 een eerste enquête bij de regulatoren teneinde de effectieve liberalisering van de gas- en elektriciteitsprijzen te beoordelen door na te gaan of in de segmenten die nochtans openstonden voor concurrentie, de prijzen nog steeds werden gereguleerd. Deze oefening werd bijgewerkt in juli 2008 (ERGEG, 2009) en in januari 2010 (ERGEG, 2010).

(1) Voor een evaluatie van de huidige situatie, zie EC (2010a), *Verslag over de vooruitgang bij de totstandbrenging van de interne markt voor gas en elektriciteit*.

Uit deze enquête blijkt dat – wat de residentiële markt betreft – België deel uitmaakt van de groep lidstaten met gas- en elektriciteitsprijzen die niet gereguleerd worden volgens de definitie van de ERGEG (zie definitie infra).

De lidstaten die beschikken over volledig vrijgemaakte kleinhandelsprijzen voor gas en elektriciteit (volgens de ERGEG) zijn, naast België: Oostenrijk, Tsjechië, Duitsland, Luxemburg, Slovenië, Zweden en het Verenigd Koninkrijk. In Finland zijn alleen de elektriciteitsprijzen geliberaliseerd⁽¹⁾.

3.1.1 Definitie van een gereguleerde detailhandelsprijs

Voor de ERGEG is een gereguleerde detailhandelsprijs een prijs die gereguleerd (of gecontroleerd) wordt door een overheidsinstantie, in tegenstelling tot een prijs die uitsluitend wordt vastgesteld door de wet van vraag en aanbod. Deze regulering kan verschillende vormen aannemen: vaststelling of goedkeuring van prijzen, maximumprijzen of een combinatie hiervan.

Ondanks de aangekondigde volledige liberalisering van hun detailhandelsmarkt, blijven verschillende landen de energieprijzen in dit segment reguleren met als argument de bescherming van de zwakke consument. Voor de ERGEG mag de bescherming van de zwakke consument evenwel niet neerkomen op gereguleerde tarieven die van toepassing zijn op alle (of sommige) verbruikers. De verplichting om op termijn af te zien van dergelijke bepalingen is evenwel vatbaar voor interpretatie: een recent Arrest van het Europees Hof van Justitie (Zaak C-265/08 – 20 april 2010) bevestigt dat de richtlijn met betrekking tot de interne gasmarkt in bepaalde omstandigheden niet indruist tegen een nationale regelgeving die tijdelijk prijzen vastlegt voor de levering van aardgas aan huishoudens.

3.1.2 Standpunt van de ERGEG ten aanzien van de gereguleerde detailhandelsprijzen

Het standpunt van de ERGEG omvat verschillende punten:

- op lange termijn gaan gereguleerde detailhandelsprijzen niet samen met een concurrerende omgeving, en de ERGEG dringt aan op de goedkeuring van scenario's voor de geleidelijke afschaffing van deze gereguleerde prijzen;
- de ERGEG erkent dat de concurrentie een nauwlettend toezicht vereist teneinde een billijke behandeling van de verbruikers te garanderen, zodat ze de beste voorwaarden kunnen genieten en gebruik kunnen maken van hun vrije keuze in een open markt. Toch werken gereguleerde prijzen marktvervalsing in de hand;

- de maatregelen inzake sociale bescherming van de zwakke verbruikers zouden moeten stroken met de marktprincipes;
- gereguleerde prijzen kunnen de werking van de groothandels- en kleinhandelsmarkten aantasten en slechte prijssignalen uitsturen naar leveranciers en verbruikers.

3.2 De situatie in enkele buurlanden

Uit de analyse van de ERGEG – summier geschetst in bijlage 2 – blijkt dat in alle verbruikssegmenten van de Belgische gasmarkt vrije prijzen van toepassing zijn, zonder regulering volgens de definitie van de ERGEG. In dit gedeelte wordt, zonder te pretenderen exhaustief te zijn, nader onderzoek verricht naar de verschillende tarifieringen voor aardgas die worden aangeboden aan de residentiële verbruikers in de buurlanden van Noordwest-Europa. Op basis van deze definitie kunnen twee groepen worden onderscheiden:

- de landen met regulering: Frankrijk, Nederland, Denemarken en Ierland⁽²⁾;
- de landen zonder regulering: Duitsland, het Verenigd Koninkrijk, Luxemburg, Oostenrijk, Zweden en Finland.

De bevindingen van dit onderzoek werden gebundeld in drie overzichtskaders met:

- een beknopte beschrijving van de draagwijdte van de regulering van de gasprijzen voor de residentiële sector, indien van toepassing;
- de begeleidingsmaatregelen waarin de landen die geen regulering toepassen, hoewel deze voorzien zijn;
- de methoden inzake prijsindexering in elk van de onderzochte landen.

(1) De Finse gasmarkt is immers gesloten op basis van Artikel 28(1) van Richtlijn 2003/55/EG dat Finland vrijstelt van de openstelling van zijn gasmarkt zolang het land niet beschikt over een rechtstreekse verbinding met het gasnetwerk van de EU (EC, 2003).

(2) De prijzen worden als gereguleerd beschouwd indien er een controle is vanwege de overheid (goedkeuringsprocedure voor de prijzen, maximumprijzen), wat niet belet dat de prijsvorming als dusdanig vrij kan zijn.

De draagwijdte van de regulering van de gasprijzen voor de residentiële sector kan als volgt worden samengevat.

Kader 1 – Draagwijdte van de regulering

Frankrijk – combinatie van aanbiedingen tegen gereguleerd tarief en marktaanbiedingen

Aanbiedingen tegen gereguleerd tarief (90% van de residentiële locaties naar volume) door de historische leverancier GDF-Suez en 22 lokale distributieondernemingen ELD (goed voor minder dan 5% van de cliënteel) – de gereguleerde verkooptarieven moeten de leveringskosten dekken en worden gemeenschappelijk vastgesteld door de ministers die belast zijn met economie en energie, op advies van de regulator (de CRE).

Marktaanbiedingen door 5 alternatieve leveranciers op nationaal niveau, naast de historische leverancier.

Nederland – controleprocedure vóór iedere tariefaanpassing

Vóór iedere tariefaanpassing is er een controleprocedure (vangnet) om de rechtmatigheid van die aanpassing te bepalen, eventueel met verplicht opgelegde maximumprijzen.

Deze maximumprijzen stemmen overeen met de som van de aankoopkosten plus een brutomarge, die als redelijk moet worden beschouwd door de Energiekamer die onder de minister van Economische Zaken ressorteert en gevestigd is bij de mededingingsautoriteit Nma.

Denemarken – maximumtarieven gecontroleerd door de regulator

Maximumtarief voor de aangeduide leveranciers die verplicht zijn standaard te leveren (*supply obligation*) aan klanten die niet van leverancier zijn veranderd.

De maximumtarieven voor de standaardlevering worden gecontroleerd door de regulator DERA. Ze dekken de kosten en een redelijke marge die wordt beoordeeld door de regulator, rekening houdend met de door de leveranciers ontwikkelde efficiëntie in de contracten voor de aankoop van gas (*efficiency regulation*).

Ierland – gecontroleerde en door de regulator herzienbare maximumtarieven

Maximumtarief vastgelegd voor periodes van 18 maanden (tarief herzienbaar op initiatief van de regulator indien hij dit in het belang van de verbruikers acht).

Bepaling van een gemiddeld maximumtarief, bestaande uit de gasprijs, de transport- en distributiekosten, de operationele uitgaven en de marge van de leverancier. De leveranciers dienen alle maatregelen te nemen die nodig zijn om de gemiddelde gasprijs tijdens elke periode van 12 opeenvolgende maanden niet boven de door de regulator toegestane maximumprijs te laten uitstijgen.

De regulator volgt het verloop van de markt (verslag over het concurrentieverloop), waarbij de beslissing om deze regulering op te heffen afhankelijk is van de concurrentievoorwaarden.

Géén regulering impliceert evenwel niet dat de operatoren absolute vrijheid genieten. Het gaat meer om een gecontroleerde vrijheid.

Kader 2 – Begeleidingsmaatregelen in de landen zonder prijsregulering

Duitsland

Vrije prijzen, maar sedert 2008 mogen de mededingingsautoriteiten procedures opstarten tegen concurrentieverstorende praktijken, zowel op federaal niveau (Bundeskartellamt voor de inter-Länder leveranciers) als op het niveau van een Land.

12/2007: aanpassing van de tekst in verband met de inbreuken op de concurrentie teneinde de controle te versterken op het bestaan van oneerlijke prijzen in de sector van de energie. Het Bundeskartellamt kan een onderzoek instellen naar een dominante onderneming die buitensporige prijzen toepast (en die onderneming ook vervolgen), door aan te tonen dat de prijzen van de andere ondernemingen lager liggen of dat de prijs op een ongeoorloofde manier de kosten overtreft. De bewijslast rust op de aangeklaagde onderneming.

03/2008: 35 regionale/lokale operatoren worden vervolgd omdat ze ervan worden verdacht in 2007 en 2008 buitensporige prijzen te hebben gehanteerd. In augustus 2008 wordt de vervolging gestaakt omdat de operatoren er zich toe hebben verbonden de verbruikers terug te betalen en deze bedragen niet terug te vorderen via toekomstige prijsstijgingen (*no-repeated game*). De hele procedure wordt gecontroleerd door het Bundeskartellamt.

10/2009: het federale Hof veroordeelt een leverancier voor het toepassen van een ongeldige contractclausule: de *price matching clause* voorzag in een onmiddellijke prijsstijging in geval van een kostenstijging, maar voorzag omgekeerd niet in de verplichting om de prijzen te verlagen in geval van een kostendaling.

03/2010: vonnis van het federale Hof, waarin het verklaart dat de detailhandelsprijzen voor gas niet uitsluitend mogen afhangen van de prijs voor aardolie (lichte gasolie), omdat deze eenzijdige koppeling de verbruikers benadeelt en de leveranciers extra winst kan opleveren (bv. in geval van dalende transport- of bedrijfskosten).

Verenigd Koninkrijk

Vrije tariefformules (4.000 voorgestelde tarieven).

10/2008: ex post analyse van de marktsituatie (de Energy Supply Probe) o.l.v. de OFGEM (en van de regulator die haar voorgedij-instantie is) die als taak heeft de belangen van de consumenten te beschermen door de concurrentie te bevorderen.

Als gevolg van de analyse wordt voor de toekenning van leveringsvergunningen een nieuwe voorwaarde ingevoerd, die ongegronde prijsverschillen verbiedt: de prijzen moeten de weerspiegeling zijn van de kosten van de ondernemingen en prijsdiscriminaties moeten objectief worden verantwoord aan de hand van de kosten of andere gegevens.

Vanaf 2009: publicatie van het Quarterly Wholesale/Retail Price Report waarin het verband tussen de groothandels- en kleinhandelsprijzen wordt geanalyseerd.

Oprichting van de onafhankelijke organisatie Energywatch ter bescherming en bevordering van de belangen van de gas- en elektriciteitsconsumenten: kosteloze en onpartijdige informatie, registratie van de klachten en gebruik van de aldus opgedane ervaring om de autoriteiten ter zake te informeren, dit met de medewerking van de regulator en de operatoren, teneinde ze bij iedere wijziging in het beleid, de procedures en de systemen van de operatoren meer ontvankelijk te maken voor de noden van de consumenten.



Luxemburg

Vrij tarief sinds 1 juli 2007.

De regulator merkt op « niet over de nodige wettelijke middelen te beschikken om een enquête te voeren naar de op de markt gehanteerde prijzen ».

Oostenrijk

Vrij tarief – indexering met onregelmatige tussenpozen door de leveranciers, maar wel met een duidelijke en transparante publiciteit (hetzelfde geldt voor de factuur).

De regulator E-control is wettelijk bevoegd om de transparantie van de facturen te controleren en onderzoekt regelmatig de marktsituatie, dit in samenwerking met de mededingingsautoriteit BWB.

Zweden

Beperkte omvang van de markt (44.400 huishoudens).

Finland

Finse gasmarkt gesloten op grond van Artikel 28(1) van Richtlijn 2003/55/EG dat het land vrijstelt van de verplichting om de gasmarkt open te stellen zolang het niet beschikt over een rechtstreekse verbinding met het gasnet van de EU – beperkte omvang van de markt.

De gasprijzen zijn er niet als zodanig gereguleerd, aangezien er geen autoriteit is die ze van tevoren goedkeurt of vastlegt.

De indexeringsmethoden in contracten met variabele prijzen kunnen als volgt worden samengevat.

Kader 3 – Indexeringsmethoden in contracten met variabele prijzen

Frankrijk

Marktaanbiedingen = $-x$ % ten opzichte van de gereguleerde tarieven = parallel verloop.

Gereguleerd inschrijvingstarief voor klanten die aangesloten zijn op het transportnetwerk en voor klanten die aangesloten zijn op het distributienetwerk en meer dan 4 GWh per jaar verbruiken – verandert om de drie maanden.

Gereguleerd tarief in openbare distributie voor (professionele en residentiële) klanten die aangesloten zijn op het distributienetwerk en minder dan 4 GWh per jaar verbruiken :

- gereguleerde tarieven van de lokale distributieondernemingen die vier keer per jaar veranderen (op 1 januari, 1 april, 1 juli en 1 oktober), afhankelijk van het kostenverloop. De ministers kunnen een leverancier vragen een nieuwe tariefschaal in te dienen, in overeenstemming met het advies van de CRE;
- gereguleerde tarieven van GDF-Suez die (in theorie) op onbepaalde tijdstippen veranderen, maar in de praktijk worden aangepast afhankelijk van het kostenverloop van GDF (voorstel door GDF) en van de



« toestemming » van de CRE/het ministerie (overeenkomst van openbardienstverlening). De overheid legt minstens één keer per jaar de verkooptarieven vast, maar GDF mag ze tussen twee tariefbesluiten in wijzigen (na advies van de CRE volgens een goedgekeurde formule).

Publicatie, in maart 2009, van de berekeningsformule voor de bevoorradingskosten van GDF. Deze formule is opgenomen in de overeenkomst van openbardienstverlening en door de CRE geauditeerd voor toepassing tijdens de jaren 2008 tot 2010.

Δ bevoorradingskosten GDF-Suez = $1,3107 \Delta$ wisselkoers €/\$ + $0,01988 \Delta$ GOL(€/t) + $0,02652 \Delta$ HFO(€/t) + $0,06206 \Delta$ Brent(€/b)⁽¹⁾.

Nederland

De mededingingsautoriteit (NMa) moet vier weken vooraf op de hoogte worden gebracht van prijsaanpassingen, zodat ze kan toezien op de redelijkheid van prijswijzigingen (« vangnet ») (NMa, 2009).

Voorgestelde contractformules :

- van bepaalde duur en met vaste of variabele prijs, meestal met prijsaanpassing in januari en in juli;
- van onbepaalde duur en met variabele prijs, met prijsaanpassing in januari en in juli.

Denemarken

Voorgestelde contractformules :

- met variabele prijs die geïndexeerd wordt aan de hand van de prijs voor aardolieproducten of de maandelijks aangepaste prijs voor « Nord Pool Gas » ;
- met vaste prijzen op één en twee jaar, met of zonder maximumprijs.

Ierland

Vast maximumtarief voor periodes van 18 maanden :

- standaardtarief met vaste vergoeding en vergoeding per verbruikt kWh;
- tarief zonder vaste vergoeding en twee tariefniveaus (< en > 3.550 kWh);
- winterspaartarief waarmee de zware winterfacturen tot de zomer kunnen worden gespreid;
- reductie voor *direct debit* betaling.

Duitsland

Zowat 16.000 gas- en elektriciteitstarieven bij 900 elektriciteitsverkopers en 750 gasverkopers.

Aanpassing van de prijzen als en voor zover de veranderingen van de marktvoorwaarden het vereisen : aanpassing toegestaan « nach billigem Ermessen der Entwicklung der Kosten » (op basis van een billijke beoordeling van het kostenverloop).

Verenigd Koninkrijk

Aanpassing van de detailhandelsprijzen op – willekeurige – tijdstippen die elkaar niet te snel opvolgen, gelet op de kosten van de aanpassing en het effect op de commerciële relaties (voorkeur van de consumenten voor stabiele prijzen).

(1) April 2010: naar aanleiding van het ontstaan van een significante spotmarkt (die bovendien aantrekkelijk is gelet op de lagere spotmarktprijzen t.o.v. de prijzen van langetermijnovereenkomsten), wordt de CRE geïnterpelleerd over het ontbreken van een spotprijs in de goedgekeurde formule. Daarop stelt de CRE een nieuwe audit in (Europénergies, 2010a). Krachtens deze formule wordt op 1 juli 2010 een stijging van de tarieven voor particulieren aangekondigd. In de tussentijd (juni 2010) vraagt de minister van Economie dat de tarieven niet meer worden aangepast zolang de CRE niet klaar is met haar audit (Europénergies, 2010b). Eind augustus 2010 bevestigt de CRE dat de bestaande formule een correcte benadering bevat van de bevoorradingskosten van GDF-Suez. Tegelijkertijd wijst de regulator erop dat de formule moet worden aangepast aan nieuwe ontwikkelingen : nieuwe indexeringen op basis van de spotmarktprijs in de langetermijncontracten en een groter gedeelte van de bevoorrading op de spotmarkt (CRE, 2010). Hier en daar wordt ervoor gewaarschuwd dat dit zal leiden tot volatielere prijzen (Pétrostratégies, 2010c).



Voornaamste tarieftypes:

- gedifferentieerd tarief volgens de wijze van betaling: tarief op « krediet » met driemaandelijke factuur op het einde van het kwartaal, tarief voor *direct debit* betaling, tarief voor vooruitbetalingen op basis van de meterstanden;
- *dual fuel* tarief waarmee de klanten tegen verminderd tarief zowel gas als elektriciteit kunnen afnemen bij dezelfde leverancier (vast bedrag per kwartaal of per jaar);
- vast of begreemd tarief (limiet waar de prijs gedurende een bepaalde periode niet boven uitstijgt);
- speciaal tarief voor economisch zwakke en kwetsbare klanten (vrijwillig akkoord tussen OFGEM en de leveranciers voor de financiering van deze tarieven).

Luxemburg

Aankoopkosten van aardgas geïndexeerd op basis van de prijs van aardolieproducten (gas- en stookolie) met driemaandelijke indexering.

Oostenrijk

Vrij tarief – indexering op onregelmatige tijdstippen door de leveranciers, die verplicht zijn duidelijke en transparante informatie te verspreiden over de prijsaanpassingen.

Toekenning van verminderingen:

- volgens de betalingswijze (*direct debit* betaling);
- voor nieuwe klanten;
- voor merkentrouw (vanaf een minimumperiode);
- voor aanbeveling bij nieuwe klanten.

Zweden

Jaarcontracten met variabele prijs die elk kwartaal wordt aangepast en contracten met vaste prijzen op één, twee of drie jaar.

De interpretatie en de vergelijking van het prijsverloop blijken niet neutraal te zijn wat de invloed van de regulering betreft. De draagwijdte van deze laatste verschilt nog sterk van land tot land.

Volgens de economische principes berekenen de operatoren in hun verkoopprijsformules de prijsstructuur van hun aankoopportefeuille door, of trachten ze dat althans te doen.

Met uitzondering van Denemarken (waar niettemin maximumprijzen worden toegepast), bestaat in geen enkel ander onderzocht land een algemeen mechanisme voor een automatische maandelijkse indexering zoals het geval is voor alle leveranciers die in België actief zijn. De indexeringen gebeuren hetzij ad hoc hetzij op kwartaal- of semesterbasis. De verkoper is steeds verplicht de nieuwe tarieven vooraf mee te delen aan de consument, die dan eventueel kan afzien van het contract.

Naar aanleiding van de recente daling van de spotgas-prijzen, hebben verschillende regulatoren/autoriteiten aandacht besteed aan de gevolgen van deze daling voor de consument (waardoor mogelijkerwijs een asymmetrie ontstaat in het verloop van de consumptieprijzen). Onder meer in Duitsland en het Verenigd Koninkrijk werden ex post analyses uitgevoerd.

Deze monitoring impliceert eveneens dat de regulatoren (of anderen) de macht hebben om deze monitoring uit te voeren en ad hoc maatregelen te nemen (een sedert 2008 in Duitsland opgetekende ontwikkeling onder de impuls van de mededingingsautoriteiten).

Zelfs in landen met niet-gereguleerde prijzen, spelen de autoriteiten een rol in het verloop van de elektriciteits- en gasprijzen, aangezien het aan de openbardienstverplichting onderworpen goederen betreft die aanleiding geven tot een dwingende uitgave en waarvan de prijs via

de markt moet worden bepaald. Regulators, mededingingsautoriteiten en consumentenorganisaties spelen op verschillende vlakken een rol, afhankelijk van hun respectieve bevoegdheden.

Er zij opgemerkt dat het Citizens' Energy Forum (of London Forum)⁽¹⁾ (het Europese overlegplatform voor de deelnemers – regulators, operatoren, consumenten – aan de detailhandelsmarkten voor energie) in de conclusies van zijn tweede vergadering van september 2009 pleit voor een nauwe samenwerking en coördinatie tussen regulators, mededingingsautoriteiten en organisaties van consumentenvertegenwoordigers op het vlak van markttoezicht en bestrijding van misbruik of concurrentievervalsing (EC, 2009).

3.3 Naar meer «zichtbare» prijszettingmethoden voor gas in België

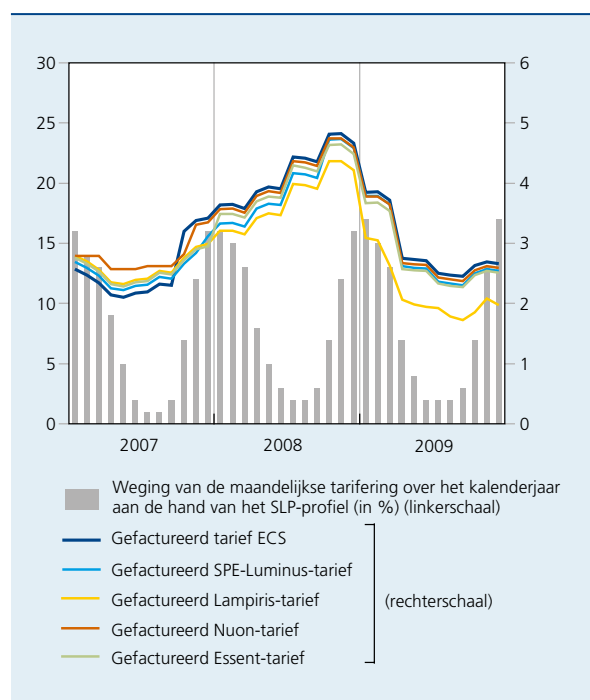
Hoewel de prijzen voor gas (en elektriciteit) in België, net als elders, bijgedragen hebben tot de inflatie en tot de sterkere volatiliteit ervan, verklaren ze ook goeddeels de divergentie in het prijsverloop ten opzichte van het Europees gemiddelde (Cornille, 2009). Uit econometrische analyses blijkt eveneens dat, in vergelijking met de buurlanden, de manier waarop de gasprijzen in België worden vastgesteld, een rol speelt in deze variabiliteit van de consumptieprijzen voor gas en in de snellere aanpassing van deze prijzen aan veranderingen in de invoerprijzen voor gas (Baugnet en Dury, 2010). In wezen zijn prijsveranderingen in economische termen pertinente middelen om aan te zetten tot aanpassingen van vraag en aanbod, voor zover ze het reële kostenverloop weerspiegelen. Ter vergelijking: de consumptieprijzen voor aardgas zijn in België volatieler dan in het buitenland, met ongewenste tweederonde-effecten inzake algemeen prijsverloop, die zouden kunnen worden bestreden met maatregelen die erop gericht zijn de volatiliteit af te vlakken. Iedere mogelijke ingreep van de autoriteiten in de wijze waarop de detailhandelsprijzen worden vastgesteld, moet evenwel plaatsvinden tegen de achtergrond van reeds «voor 100 %» gedereguleerde prijzen in de zin van de ERGEG: het invoeren van maximumprijzen, bijvoorbeeld, zou neerkomen op een vorm van regulering. Voorts moeten bij iedere mogelijke ingreep op het vlak van de indexeringsfrequentie de voordelen van een geringere prijsvolatiliteit worden afgewogen tegen het risico dat de operatoren de kosten voor het dekken van het prijsrisico, dat gepaard gaat met het minder frequent aanpassen

(1) Het derde «energiepakket» van de Commissie heeft onder meer betrekking op de verbetering van de werking van de detailhandelsmarkten ten voordele van de consumenten. In dat verband heeft de Commissie dit regelgevende platform opgericht op basis van de ervaringen die werden opgedaan op de Fora van Madrid (gas) en van Firenze (elektriciteit).

van hun verkoopprijzen, zullen doorberekenen aan de consument, net als de eventuele menukosten. Toch zou het opportuun zijn om op z'n minst inspiratie op te doen bij andere landen met gedereguleerde prijzen. Twee types van aanpassing kunnen worden overwogen.

Enerzijds zou kunnen worden nagedacht over een «gecontroleerde» tariefvrijheid, waarbij vóór een prijsaanpassing effectief wordt nagegaan of de door de leveranciers voorgestelde prijswijziging *cost reflective* is. De inspiratie voor deze benadering komt uit Nederland, waar de gegrondheid van tariefaanpassingen, zowel voor elektriciteit als voor gas, vóór de inwerkingtreding ervan door de regulator wordt onderzocht (Coppens, 2010). Dit veronderstelt onder meer dat prijswijzigingen en de argumenten ervoor op voorhand worden meegedeeld en dat er – op vertrouwelijke wijze – inzage wordt gegeven in de gegevens met betrekking tot het beheer van de aankoopportefeuille voor gas (bilaterale aankoopcontracten, aankopen op de beurs of via veilingprocedures). Een correct en volledig inzicht hierin is eveneens belangrijk voor de leveranciers die blootstaan aan de concurrentie op de groothandelsmarkt. Algemeen gesproken, is de in dat verband vereiste transparantie moeilijker realiseerbaar dan in het verleden, gelet op het feit dat er meerdere

GRAFIEK 12 MAANDELIJKS VERLOOP VAN DE PROPORTIONELE VERGOEDING VAN DE ENERGIEPRIJS EXCLUSIEF BTW EN VAN DE DAAROP TOEGEPASTE WEGING VOOR DE KALENDERJAREN 2007 TOT 2009
(eurocent/kWh, tenzij anders vermeld)



operatoren actief zijn voor wie de relevante markt niet (langer) beperkt blijft tot de nationale markt. Het toezicht kan ook ex post worden uitgeoefend, zoals in Duitsland het geval is sedert de aanpassing van de tekst van 2007 ter bescherming tegen mededingingsinbreuken. De mededingingsautoriteiten kunnen tegen een dominante onderneming een onderzoek (en een vervolging) wegens excessieve prijzen instellen op grond van het feit dat de prijzen van andere ondernemingen lager zijn of dat de prijs ongehoord hoger is dan de kosten, zonder dat het anticoncurrerend gedrag van die onderneming moet worden aangetoond. Deze laatste moet de vastgestelde verschillen kunnen verklaren (Lohmann, 2009).

Anderzijds dient de prijsinformatie beter begrijpbaar te zijn voor de doorsneeconsument. Behalve als de consument iedere maand de tarieven afdrukt of de berekeningen zelf uitvoert, ontvangt hij geen of nauwelijks informatie over de prijs die hij werkelijk per maand betaalt⁽¹⁾. Uit de vergelijking van de tarieven van de verschillende operatoren is gebleken dat de consument geen duidelijk zicht heeft op de prijzen: op basis van de informatie die hij krijgt, kan hij zich geen of amper een beeld vormen van de prijs die hij betaalt en zeker niet van de manier waarop deze zich ontwikkelt. De (enige) prijs die hij op de factuur te lezen krijgt, is immers de gemiddelde prijs over de facturatieperiode. Krachtens het sectoraal akkoord ten gunste van de «consument in de vrijgemaakte elektriciteits- en gasmarkt», kan deze laatste kosteloos de gedetailleerde berekening ontvangen van de rubrieken van zijn factuur (bv. de prijscomponenten en gedetailleerde informatie over de indexeringsmechanismen). Een mogelijkheid zou zijn om het verloop van de toegepaste maandtarieven weer te geven met daarnaast het verloop van het gehanteerde verbruiksprofiel voor de weging van de maandprijzen die wordt gebruikt bij het opstellen van de factuurprijs voor energie. In grafiek 12 wordt deze benadering geïllustreerd voor de kalenderjaren 2007 tot 2009⁽²⁾. Ze maakt het mogelijk de samenstelling van de factuurprijs beter te begrijpen.

Tot slot zou de transparantie van deze complexe prijsvormingsmechanismen voor de consument worden bevorderd door meer samenwerking en/of een nauwe coördinatie tussen de regulatoren, de mededingingsautoriteiten en de verbruikersorganisaties inzake het toezicht op de markten.

(1) De federale regulator verstrekt dit verloop in zijn maandelijkse analyse over de «Evolutie van de aardgasprijzen op de residentiële markt», zij het zonder verband met de berekening van de factuurprijs.

(2) De toerekening in de tijd van het doorgaan over een periode van een jaar opgetekende gasverbruik verloopt aan de hand van een verbruiksprofiel, dat hetzij wordt verstrekt door een «Synthetic Load Profile» (SLP), hetzij via het aantal graaddagen, allebei beschikbaar op de website van Synergrid. Het hier weergegeven profiel stemt exact overeen met de kalenderjaren. In de praktijk is dit type van grafiek specifiek voor elke facturatie, aangezien de weging wordt beïnvloed door het aantal dagen tussen twee opeenvolgende facturaties en de daarmee overeenstemmende SLP/graaddagen. De in grafiek 12 voorgestelde wegingen hebben betrekking op de kalenderjaren (factuur op 31 december van elk jaar) en variëren van het ene jaar tot het andere.

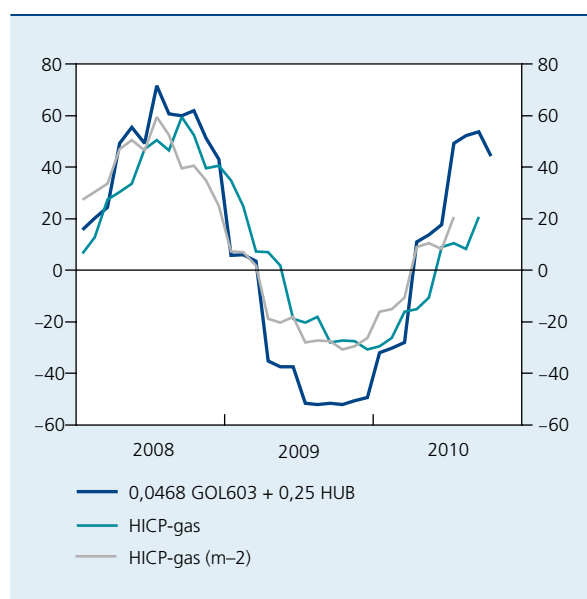
4. Internationale prijsvergelijking, een delicate oefening

De verschillen die bij een internationale vergelijking van de gasprijzen worden opgetekend, kunnen toe te schrijven zijn aan de gasprijs zelf of aan de methodologie die wordt gevolgd om die prijs te meten.

Er is eerder reeds gebleken dat het dereguleringsproces van de detailhandelsprijzen nog niet in alle EU-lidstaten is afgerond en dat prijsvergelijkingen daarom een gedeeltelijk vertekend beeld geven. Er zij opgemerkt dat ook het reguleringsniveau van de detailhandelsprijzen voor gas weinig homogeen is tussen de verschillende Amerikaanse staten (zie bijlage 3 over de liberalisering in de Verenigde Staten). De persistentie van verschillende vormen van regulering beperkt de bewegingsruimte en de prijsaanpassingsmogelijkheden van de operatoren, wat eveneens het peil en de volatiliteit van de prijsindexcijfers voor aardgas kan beïnvloeden.

Voorts impliceert tariefvrijheid dat er meerdere formules bestaan, waarbij de verkopers principieel zoeken naar een correcte verhouding tussen de aankooprijzen en hun tariefformules voor de verkoop op de detailhandelsmarkt. De onderliggende parameters kunnen derhalve variëren en worden aangepast aan verschillende tijdsintervallen (maandelijks, driemaandelijks, halfjaarlijks, ad hoc of zelfs jaarlijks door contracten met vaste prijzen), terwijl ook het door de nationale autoriteiten vastgestelde regelgevende

GRAFIEK 13 VERANDERINGEN OP JAARBASIS VAN DE HICP-GAS EN DE COMPONENT «0,0468 GOL + 0,25 HUB» (veranderingspercentages)



kader moet worden gerespecteerd. In de buurlanden wordt blijkbaar met ruimere tussenpozen of ad hoc geïndexeerd, na voorafgaande aankondiging van de nieuwe geïndexeerde prijzen. De aan deze procedures verbonden kosten (verplichte bekendmaking bij de cliënteel) hebben een veeleer ontradend effect op de frequentie. De automatische indexering die in België wordt toegepast, daarentegen, maakt het mogelijk sommige van deze kosten uit te stellen. Zij is des te interessanter daar alle operatoren deze benadering hanteren in hun contracten met variabele prijzen. Die specifieke situatie is ook een van de factoren die verklaren waarom de consumptieprijs voor gas in België sneller dan in de buurlanden wordt aangepast aan de veranderingen van de invoerprijzen voor gas (Baugnet en Dury, 2010).

Tot slot kan ook de statistische opmeting van het prijsverloop een bron zijn van verschillen. Het Instituut voor de Nationale Rekeningen stelt in zijn jaarlijks verslag over de analyse van de prijzen in 2009 (INR Prijsobservatorium 2010) vast dat er tussen België's buurlanden meerdere methodologische verschillen zijn op het vlak van de registratie van gas- en elektriciteitsprijzen:

- qua samenstelling van het staal van gemeten prijzen. In België en Nederland wordt het nationale indexcijfer berekend op basis van de tarieven van de leveranciers die actief zijn op de markt, gewogen aan de hand van hun marktaandeel. In Duitsland wordt in 188 steden gepeild naar de meest voordelige tarieven van de belangrijkste operator. In Frankrijk worden alleen de gereguleerde prijzen in aanmerking genomen;
- qua frequentie van de statistieken, berekening van de gemiddelden of gebruik van eindeperiodegegevens, definities van de verbruikspatronen en registratietermijnen.

In België werd voor de registratiemethode in de HICP vanaf 2007 overgestapt van een zogenoemde «betalingsbenadering» (op basis van de jaarfacturen) op een «verwervingsbenadering» (aan de hand van de op het ogenblik van de verwerving van het product opgetekende maandtarieven), teneinde de prijsregistratiemethode in overeenstemming te brengen met de in andere landen gebruikte methoden (Cornille, 2009). De eigenlijke monitoring van de werkelijk betaalde maandprijzen loopt tussen de publicatie van de prijzen en de voor de facturatie gebruikte maandprijs evenwel een eerste vertraging van één à twee maanden op, dit doordat de waarden van de parameters nog niet beschikbaar zijn op het ogenblik dat de operatoren deze gegevens meedelen aan de gewestelijke regulatoren. Een tweede vertraging van een maand bij het meedelen van de gegevens van de Vlaamse en Waalse regulatoren aan de Algemene directie statistiek en economische informatie komt tot uiting in de

berekening van de HICP (INR Prijsobservatorium, 2010). Terwijl de HICP in de buurlanden overeenstemt met de prijs voor de desbetreffende consumptiemaand, laat hij in België een verloop optekenen dat twee maanden achterloopt⁽¹⁾. Deze vertraging wordt aangetoond in grafiek 13, die de jaar-op-jaar veranderingen weergeeft van de vaak door de operatoren in hun indexeringsformules gebruikte component «0,0468 GOL + 0,25 HUB», en de overeenstemmende veranderingen van de HICP voor aardgas (HICP-gas). Het verloop van de beide curven vertoont een sterke gelijkheid, die in de timing van de veranderingen nog duidelijker tot uiting komt als het met twee maanden vooruitgeschoven HICP-verloop in aanmerking wordt genomen ter compensatie van de opgelopen vertraging bij het doorgeven van de gegevens. Deze gelijkheid tussen de component GOL+HUB en de vertraagde HICP-gas is evenwel niet perfect wat de omvang van de veranderingen betreft, aangezien laatstgenoemde een gemiddelde prijs weergeeft en dus beïnvloed wordt door andere tariefwijzigingen dan die in verband met de parameters GOL en HUB (de invoering van contracten met vaste prijzen, het gebruik van de parameters HFO, TTF en DAH, de verruiming van het aandeel van de stabiele componenten, het in aanmerking nemen van distributiekosten en leveranciersmarges in de HICP-gas, enz.)⁽²⁾.

Conclusies

Als commerciële tussenpersonen berekenen de gasverkopers de aankoopkosten met een marge door in de verkoopprijzen, waarbij het verloop van de aankoopkosten doorgaans weerspiegeld wordt in de verkoopprijs.

In dit artikel wordt nader ingegaan op de mechanismen die de prijszetting op de detailhandelsmarkt regelen op basis van de tarieven die worden gepubliceerd door de op de Belgische markt actieve operatoren. Het vaststellen van de detailhandelsprijs door de verschillende operatoren is in principe blijkbaar sterk gelijklopend en berust op een indexering van de verkoopprijs aan de hand van parameters die het verloop van de aankoopkosten van gas weergeven, waarbij het prijsrisico wordt afgewenteld op de consument. Deze indexering berust op formules die eigen zijn aan iedere operator en die maandelijks worden toegepast. Voor de gezamenlijke operatoren is dit zeer geschikt, aangezien het prijsrisico voor een groot deel automatisch op de consument wordt overgedragen, zonder extra kosten om hem daarvan op de hoogte te brengen. Dit

(1) Dit betekent ook dat de veranderingen in de prijzen van gasolie met een vertraging van zeven tot acht maanden tot uiting komen in de consumptieprijs voor gas (INR Prijsobservatorium, 2009).

(2) Een vergelijkbare vaststelling kan worden gedaan voor het verloop van de HICP voor elektriciteit (Coppens, 2010).

impliceert evenwel dat de prijzen maandelijks worden aangepast, wat aanleiding geeft tot volatiliteit op korte termijn. De aanpassingen van de tariefformules zelf worden overgelaten aan de operatoren en krijgen weinig richtbaarheid. De gegrondheid van deze aanpassingen in het licht van het reële verloop van de aankoopkosten van gas op de groothandelsmarkten blijft dus onduidelijk aangezien de relevante gegevens hiervoor niet openbaar worden gemaakt. In dit verband verdient het aanbeveling de representativiteit van de gebruikte indexcijfers voor het verloop van de kosten en voor de gegrondheid van de opeenvolgende aanpassingen door de bevoegde instellingen te laten controleren.

De mechanismen inzake automatische indexering en de publicatie ervan bieden het voordeel dat ze (weliswaar na grondige analyse) vrij eenvoudig en transparant zijn wat de onderliggende ontwikkelingen betreft van de parameters en het gewicht ervan in het prijsverloop. Voor de doorsneeconsument lijkt de berekening van de geïndexeerde prijzen evenwel complex en de informatie erover onvolledig, aangezien de consument niet gemakkelijk informatie kan inwinnen over het verloop van de maandprijs, al was het maar om de hem aangerekende factuurprijs te begrijpen. De consument die zich tegen het prijsrisico wil indekken, kan de onzekerheid van een contract met variabele prijzen te allen tijde uitsluiten door over te stappen op een contract met een vaste prijs. Om extra kosten te vermijden, doet hij dat echter bij voorkeur op de verlengingsdatum van zijn oud contract en neemt hij de opzeggingstermijn in acht.

België verschilt van zijn buurlanden doordat het een automatische indexering toepast met publicatie van de gehanteerde onderliggende formule. Met uitzondering van Denemarken (waar evenwel maximumprijzen worden toegepast), bestaat in geen enkel geanalyseerd land een systematisch indexeringsmechanisme zoals dat door alle in België actieve leveranciers wordt toegepast. De prijzen worden met ruimere tussenpozen of ad hoc aangepast,

en steeds na voorafgaande kennisgeving aan de consumenten, waardoor de frequentie van de aanpassingen wordt afgeremd rekening houdend met de aan deze procedures verbonden kosten. Door deze minder frequente aanpassingen wordt de gasprijs minder volatiel.

Voorts heeft de tariefvrijheid waarover de operatoren in België beschikken, aanleiding gegeven tot discretionaire aanpassingen van de indexeringen die onder meer bestaan in een vergroting van het stabiel gedeelte van de prijs dat losstaat van het verloop van de energieparameters.

Bij een internationale vergelijking moet deze vaststelling in een Europese context worden geplaatst waarbij uiteenlopende situaties naast elkaar bestaan en interfereren met het verloop van de gasprijs. De Europese gasmarkt maakt immers een liberaliseringsproces door dat in de respectieve lidstaten op uiteenlopende wijze en volgens verschillende agenda's verloopt met, afhankelijk van de landen, gereguleerde prijzen, procedures inzake prijsgoedkeuring, maximumprijzen of volledig gedereguleerde prijzen. Deze prijzen blijven evenwel op z'n minst onder toezicht omdat de overheid begaan is met de toepassing van detailhandelsprijzen die het reële verloop van de kosten weerspiegelen voor een onder de openbaardienstverplichting vallend goed dat voor de huishoudens een dwingende uitgave teweegbrengt en waarvan de prijs door de markt moet worden bepaald.

Tot slot blijft de ruimte om op de detailhandelsmarkt reële concurrentie tot stand te brengen ook afhankelijk van de concurrentievoorwaarden op de groothandelsmarkten en de daaraan verbonden knelpunten, vaak op internationale schaal. Deze knelpunten betreffen onder meer de vorming op termijn van een Europees oligopolie op de groothandelsmarkt, de ontwikkeling van de LNG-transacties en het effect daarvan op de bevoorrading, de breuk in of de persistentie van de structurele band tussen de gas- en de olieprijs, enz.

Bijlage 1 : Voornaamste tariefaanpassingen sinds de liberalisering

Overgang van een « gereguleerde » indexering op een indexering naar keuze van de leveranciers

Vóór de markt op 1 januari 2007 volledig werd vrijgemaakt, berustten de gehanteerde indexeringen op de Index Gas Aankoop (IGA) die het verloop weergaf van de aardgasprijs die aan de openbare distributie werd betaald. Tot die datum was deze index gebaseerd op de parameter G, het gewogen gemiddelde van de prijzen (in euro/MWh) aan de Belgische grens van de hoeveelheden aardgas die in een bepaalde maand werden ingevoerd⁽¹⁾ ter bevoorrading van de Belgische markt op lange termijn, met inbegrip van alle vaste en proportionele kosten verbonden aan die regelmatige invoer : $G = P + F$ waarbij :

$$P \text{ gelijk is aan } P_{NL} \frac{ACQ_{NL}}{ACQ_{TOT}} + P_{Nor1} \frac{ACQ_{Nor1}}{ACQ_{TOT}} + P_{Nor2} \frac{ACQ_{Nor2}}{ACQ_{TOT}} + P_{Alg} \frac{ACQ_{Alg}}{ACQ_{TOT}} \text{ en}$$

F de vaste kosten zijn verbonden aan de gasbevoorrading van de markt, bijvoorbeeld de kosten voor het transport over zee van het Algerijnse gas en de hervergassing ervan, de kosten voor het transport van het Noordzeegas naar Nederland en de kosten voor de terminal van Zeebrugge.

De parameter G werd door de CREG berekend tot december 2006. Nadien werd hij vervangen door een nieuwe referentieparameter, de « New G ». Sedert de volledige liberalisering van de gasmarkt in België op 1 januari 2007 deelt de historische operator de vroegere parameter G niet meer mee. De « New G » ligt, qua waarde en verloop, zeer dicht in de buurt van de vroegere parameter G en verwijst naar de prijs voor ruwe aardolie Brent, voor gasolie GOL en voor zware stookolie HFO, alsook naar de consumptieprijsindex CPI.

$$\text{New G} = 1/3 (0,300 \text{ Brent}) + 1/3 (0,069 \text{ GOL}) + 1/3 (0,072 \text{ HFO}) + 1,16130 \{ (CPI_n - 1 / CPI_{n-2}) - 0,02 \}.$$

De IGA werd na november 2007 niet meer gepubliceerd omdat elke leverancier sedertdien zijn eigen indexeringsformules gebruikt. Deze waarden zijn gebruikt in grafiek 4 en zijn voor de periode na november 2007 deels geëxtrapoleerd op basis van gegevens afkomstig van het « Institut de conseil et d'études en développement durable » (ICEDD, 2009a).

Door de volledige liberalisering van de Belgische markt kan iedere leverancier zijn eigen tariefformules voor de energiekosten vrij bepalen. De indexering die de leveranciers gebruiken, wordt gekenmerkt door het behoud van de indexeringsformule uit de gereguleerde periode :

$$\begin{aligned} \text{jaarlijkse vergoeding} &= (a \times \text{IGD}) \\ \text{energiekosten (evenredige vergoeding)} &= (b \times \text{Igm}) + (c \times \text{IGD}) \end{aligned}$$

waarbij :

a, b en c tariefcoëfficiënten zijn die specifiek zijn voor elke leverancier, voor elke tariefformule en voor elke verbruiksklasse ; IGD de door de CREG gepubliceerde Index Gas Distributie is die het verloop weergeeft van de andere distributiekosten die niet gerelateerd zijn aan de aankoop van gas ;

Igm of GPI de index is die het verloop weergeeft van de aankoopkosten voor aardgas en die per leverancier wordt berekend ter vervanging van de vroegere Index Gas Aankoop (IGA). Die indexeringsformules waren aanvankelijk zeer vergelijkbaar voor alle leveranciers en van het type : $(0,25 \text{ HUB} + 0,0468 \text{ GOL603} + x * (CPI_y - 1 / CPI_{y-2}) + \text{constante}) / 21,21479$

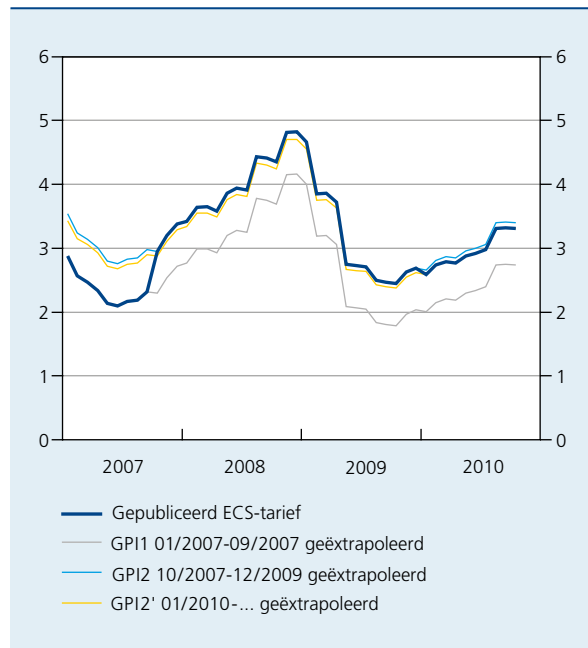
De opeenvolgende tariefaanpassingen worden hieronder voor iedere leverancier gespecificeerd. Ze betreffen de verbruiksklasse met een jaarlijks verbruik tussen 5.001 et 30.000 kWh/jaar, wat overeenkomt met een gasverbruik voor koken en verwarming. Het verloop van de evenredige vergoeding van de energiekosten wordt grafisch voorgesteld door een vette lijn. De dunnere lijnen geven het prijsverloop aan dat zou zijn opgetekend in de veronderstelling dat de achtereenvolgende gewijzigde tariefformules behouden bleven. De periode waarin het getekende tarief van toepassing is, wordt weergegeven in de legende van iedere dunnere lijn die dan samenvalt met de vette blauwe lijn.

(1) Gemiddelde inkoopprijs gewogen op basis van de volumes die Distrigas bij zijn verschillende leveranciers, namelijk Gasunie, North Sea I, North Sea II en Sonatrach, aankoopt (CREG, 2006).

Electrabel Customer Solutions

In oktober 2007 wijzigde ECS zijn indexeringsformule door de waarde van de constante te verhogen (wat neerkomt op het terugschroeven van het verlagend effect van de bij ECS negatieve constante – zie deel 2.1.2.2). In februari 2010 werd de waarde van de coëfficiënt van toepassing op de CPI verminderd van 4,83 tot 4,63, dat is een verlaging met 0,02 cent/kWh. De leverancier verrekende aldus voor een deel de vermindering met 35% van het transporttarief, dat deel uitmaakt van de energieprijis (CREG, 2010b). De toegepaste vermindering met 2% op het aanbod EnergyPlus werd eveneens doorberekend in het eenheidstarief.

GRAFIEK 14 VERLOOP VAN DE ENERGIEPRIJS EXCLUSIEF BTW BIJ ECS VOLGENS DE VERSCHILLENDE OPEENVOLGENDE TARIEFFORMULES
(eurocent/kWh)

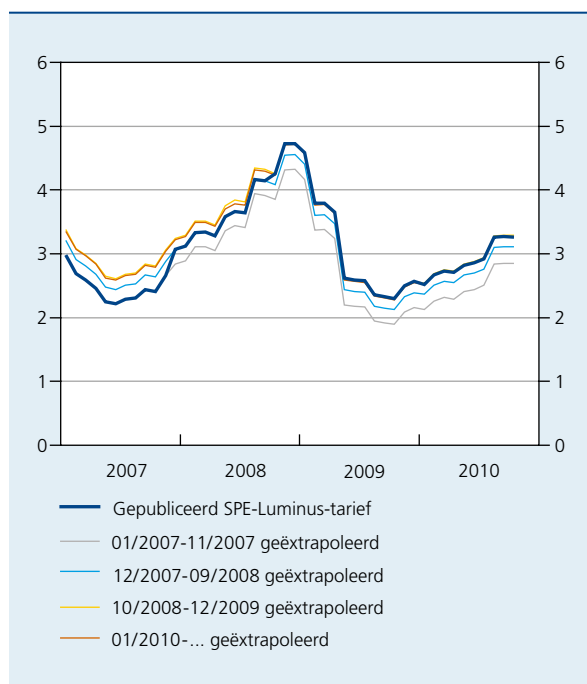


SPE-Luminus

De tariefformule van SPE-Luminus (evenredige component van de energieprijs) werd in december 2007, oktober 2008 en maart-april 2010 aangepast. De coëfficiënt van IGD werd gewijzigd (energiekosten = $((b \times Igm) + (c \times IGD))$). Hij werd verhoogd in december 2007 (van 0,3 tot 0,47 of +8%) en in oktober 2008 (van 0,47 tot 0,6 of +4%). De constante daalde in maart 2010 (van -3 tot -3,2 of -1%) en in april 2010 tot -3,23, dit met terugwerkende kracht tot januari 2010, waardoor de gewijzigde transporttarieven werden doorberekend aan de klanten.

In het tweede kwartaal van 2008 introduceerde SPE-Luminus een ander contract tegen variabele prijs (Luminus Connect), met een nieuwe Igc-index die deels gebaseerd is op de spotprijs van gas naast de HUB en de GOL met een beperkte weging ($50\% \times [0,0468 \text{ GOL603} + 0,25 \text{ HUB} + 0,995999 \text{ DAH}] - 1,53897$). De DAH ontstaat uit de *forward* prijzen op de markt van de «Zeebrugge Hub Day ahead» waarvan de gewogen maandelijkse waarde berekend wordt aan de hand van een SLP-verbruiksprofiel. Enkel de geaggregeerde Igc wordt gepubliceerd.

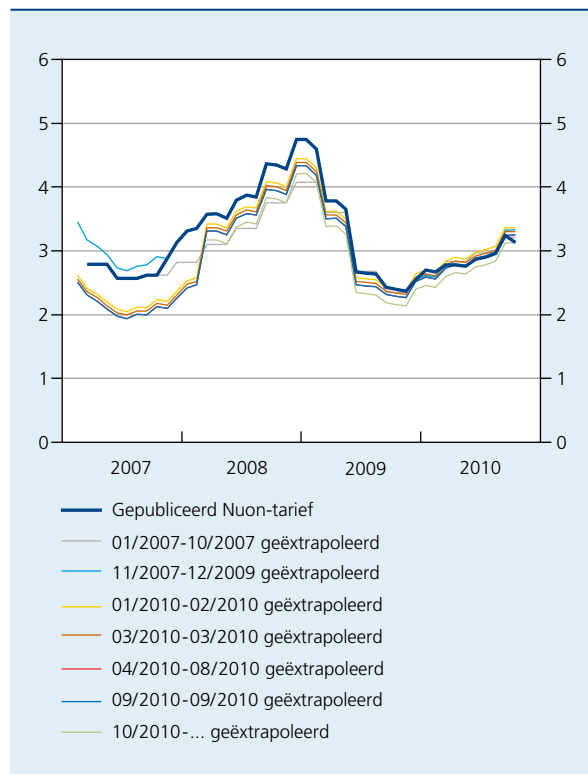
GRAFIEK 15 VERLOOP VAN DE ENERGIEPRIJS EXCLUSIEF BTW
BIJ SPE-LUMINUS VOLGENS DE VERSCHILLENDE
OPEENVOLGENDE TARIEFFORMULES
(eurocent/kWh)



Nuon

In november 2007 richtte Nuon zich op de ECS-formule (Gni-index gebaseerd op de parameters HUB, GOL, CPI en constante) en stapte af van de Ign-index, die enkel gebaseerd was op olieproducten (GOL, Brent en HFO). In januari 2010 werd een nieuwe parameter Gni2 bepaald met herinvoering van de verwijzing naar de prijs van zware stookolie HFO (parameters HUB, GOL en HFO). De verwijzing naar de CPI werd opgegeven en vervangen door een hogere constante. Voorts werd de op de IGD toegepaste weging met de helft verminderd. De op de IGD toegepaste wegingscoëfficiënten werden in maart en april 2010 herzien; het gewicht van de IGD vertoonde immers de tendens te verdwijnen. In september 2010 is een intermediaire verbruiksklasse ingevoerd voor de tarifiering van consumenten die gas verbruiken om te koken en te verwarmen: de tranche van 5.001 tot 30.000 kWh/jaar is verruimd en verdeeld over de klassen 5.001 tot 20.000 kWh/jaar en 20.001 tot 40.000 kWh/jaar. De IGD-coëfficiënt is licht verminderd voor de hogere tranche. In oktober 2010 is de coëfficiënt van de IGD beduidend opwaarts herzien (vermenigvuldigd met 200) en een negatieve waarde vult de indexeringsformule aan, waardoor de opgenomen constante in de index Gni2 wordt « geneutraliseerd ». Een en ander komt neer op het vervangen van de constante door de IGD, zonder de definitie van de index Gni2 te wijzigen.

GRAFIEK 16 VERLOOP VAN DE ENERGIEPRIJS EXCLUSIEF BTW BIJ NUON VOLGENS DE VERSCHILLENDE OPEENVOLGENDE TARIEFFORMULES
(eurocent/kWh)

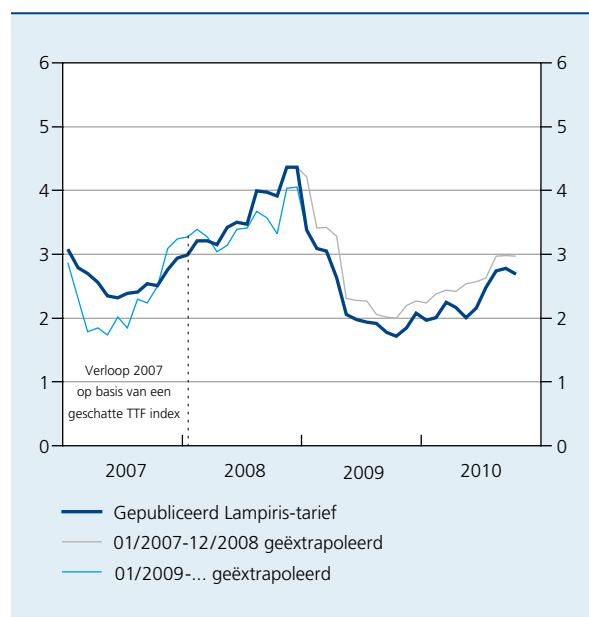


Lampiris

De tarief formule van Lampiris werd in januari 2009 gewijzigd en hanteert sindsdien als referentieparameter enkel TTF, een index in euro per MWh van *forward* contracten van aardgas in Nederland voor levering in *baseload* de volgende maand (gepubliceerd door ICIS Heren). De vroegere index (0,25 HUB + 0,0468 GOL – 3,068 + 3,2 IGD) werd vervangen door (TTF + 5,1 IGD). De indexeringswijziging kwam in februari 2009 neer op een vermindering met 10 % ten opzichte van het vroegere tarief. Dat percentage bleef over het hele jaar van dezelfde orde van grootte, maar bereikte toch 20 % (04/2009 en 05/2010) als gevolg van het respectieve verloop van de olie- en gasprijs op de contantmarkten.

GRAFIEK 17 VERLOOP VAN DE ENERGIEPRIJS EXCLUSIEF BTW BIJ LAMPIRIS VOLGENS DE VERSCHILLENDE OPEENVOLGENDE TARIEFFORMULES

(eurocent/kWh)

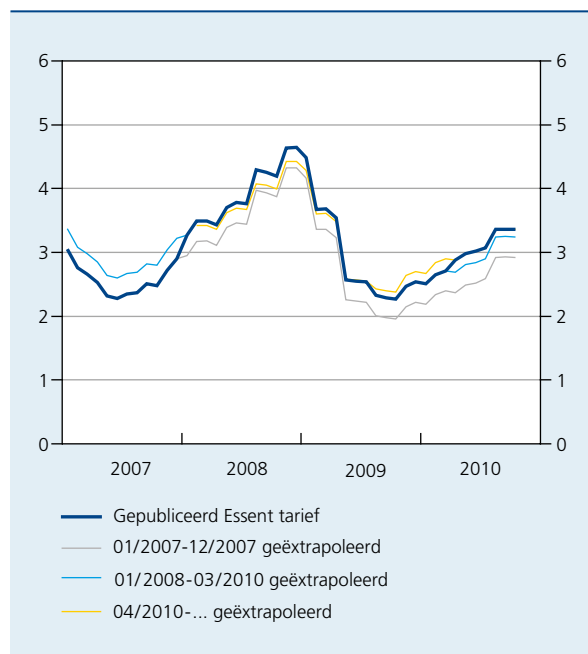


Essent

In januari 2007 nam Essent een op de HUB en GOL gebaseerde indexering aan, zonder verwijzing naar de CPI, maar paste een licht positieve constante toe. De aanpassing van de tariefformule in januari 2008 bestond erin die constante alsook de weging van de IGD te verhogen (resp. van +0,143 tot +3,17 en van 0,092 tot 0,1), wat een stijging met 10 % van de evenredige vergoeding teweegbracht. De jaarlijkse vergoeding werd ook verhoogd (van 22,82 IGD tot 25,41 IGD), wat neerkomt op een toename, met 11 %, van de jaarlijkse vergoeding verschuldigd per toegangspunt. De laatste herziening van de tarifiering werd in april 2010 van toepassing, met een nieuwe vermeerdering van de constante (van +3,17 tot +6,16). De parameter HFO (met verdeling van de wegingen over GOL en HFO) werd ingevoerd, wat neerkomt op een stijging van de prijs exclusief btw met zowat 6 %.

Sedert oktober 2010 biedt Essent een tweede contract Essent Eco tegen variabele prijs aan, waarvan de indexering – zoals bij Lampiris – verloopt volgens de formule $(0,1 TTF_{1,0,1} + 0,507 \text{ IGD})$ voor de verbruiksklasse van 0 tot 30.000 kWh/jaar (met dit verschil dat de $TTF_{1,0,1}$ gepubliceerd wordt op de beurs Endex).

GRAFIEK 18 VERLOOP VAN DE ENERGIEPRIJS EXCLUSIEF BTW BIJ ESSENT VOLGENS DE VERSCHILLENDE OPEENVOLGENDE TARIEFFORMULES
(eurocent/kWh)



Bijlage 2 : ERGEG – Situatie inzake het reguleren van de aan de eindverbruikers aangerekende prijzen op 1 januari 2010

Tabel 2 hieronder is overgenomen uit een publicatie van de European Regulators' Group for Electricity and Gas (ERGEG) waarin de resultaten staan van hun laatste enquête over de effectieve liberalisering van de gas- en elektriciteitsprijzen voor de eindverbruikers. De tabel geeft een algemeen overzicht van de openheids- en prijsreguleringsgraad in de verschillende segmenten van de nationale gasmarkten die opengesteld zijn voor concurrentie binnen de EU.

De ERGEG deed verschillende vaststellingen :

- in 15 van de 25 landen die in de ERGEG-studie zijn onderzocht, bestaan er gereguleerde detailhandelsprijzen en marktprijzen in ten minste één van de segmenten van de gasmarkt (huishoudens, kleine en middelgrote ondernemingen, grote ondernemingen en energie-intensieve industrieën);
- hoe hoger het consumptieniveau van een segment, hoe onwaarschijnlijker het is dat het segment onderworpen is aan gereguleerde prijzen. Gereguleerde prijzen zijn nog van toepassing in 15 landen voor de huishoudens, in 11 landen voor de kleine ondernemingen, in 8 landen voor de middelgrote en grote ondernemingen en in 6 landen voor de energie-intensieve industrieën;
- in de meeste landen met gereguleerde prijzen ligt het aandeel van de klanten die tegen dit tarief worden bevoorraad hoger dan 80 % – alle segmenten door elkaar genomen –, wat wijst op een gebrek aan concurrentie op de detailhandelsmarkt. Dat percentage ligt echter vaak lager voor de segmenten met een groter verbruik;
- er kan geen duidelijke conclusie worden getrokken over het relatieve niveau van de gereguleerde prijzen en de « vrije » prijzen wanneer beide samen voorkomen. De resultaten voor elk verbruikssegment verschillen aanzienlijk van het ene land tot het andere. In Frankrijk ligt de gereguleerde prijs hoger dan de aan de huishoudens voorgestelde vrijgemaakte prijzen; de leveranciers geven immers een korting ten opzichte van de gereguleerde prijs. In Spanje is het gereguleerde tarief vergelijkbaar met de marktprijs. In Litouwen onderschrijft de gereguleerde prijs de vrijgemaakte prijzen. Deze uiteenlopende situaties zijn een afspiegeling van evenzoveel verschillende motiveringen die het behoud van gereguleerde prijzen « rechtvaardigen » (ERGEG, 2009);
- in de meeste landen met gereguleerde prijzen, kan de klant die gekozen heeft voor vrijgemaakte prijzen opnieuw de toepassing van gereguleerde prijzen vragen, hetzij zodra hij dit wenst, hetzij na een bepaalde periode;
- in twee derde van de gevallen bepaalt de regulator (zo niet de minister) de gereguleerde prijzen. In ongeveer één geval op vier besluit de regulator (zo niet de minister, de regering of het Parlement) de gereguleerde prijzen op te heffen.

TABEL 2 OVERZICHT OP 1 JANUARI 2010 VAN DE OPENHEIDS- EN PRIJSREGULERINGSGRAAD IN DE VOOR CONCURRENTIE OPENGESTELDE SEGMENTEN VAN DE GASMARKT

Land	Begin van de openstelling van de markt	Prijisregulering op 1 januari 2010			
		Huishoudens	Kleine ondernemingen	Middelgrote tot grote ondernemingen	Energie-intensieve industrieën
Oostenrijk	2002-10				
België	2007-01				
Bulgarije	n.				
Kroatië	n.				
Tsjechië	2007-01				
Denemarken	2004				
Estland	2007-07	2009-07			
Frankrijk	2007-07				
Duitsland	1998				
Griekenland	2009-2030	2031-11	2031-11	2031-11	
Hongarije	2007-07				
Ierland	2007-07				
Italië	2003-01				
Letland	2014-04				
Litouwen	2007-07				
Luxemburg	2007-07				
Nederland	2004-07				
Polen	2007-07				
Portugal	2010-01				
Roemenië	2008-07				
Slowakije	2007-07				
Slovenië	2007-07				
Spanje	2003-01		2009-07	2009-07	
Zweden	2007-07				
Verenigd Koninkrijk	1998				

Vrijstelling voor de gassector in Finland. Geen gas in Cyprus en Malta.

Prijisregulering :

	Ja
	Nee
	Gesloten markt
XXXX-XX	Geplande opheffingsdatum van de gereguleerde prijzen

Verloop tussen juli 2008 en januari 2010:

Regulering van de detailhandelsprijzen opgeheven in de opengestelde segmenten

Segment gesloten in juli 2008

Bron: ERGEG – Status review of end-user price regulation as of 1 January 2010.

Bijlage 3: Liberalisering – regulering in de Verenigde Staten

Zoals elders, staan de plaatselijke distributiemaatschappijen in voor transport en distributie. De verkoop aan de detailhandelsmarkt (huishoudens en professionele klanten), daarentegen, vertoont van de ene staat tot de andere een verschillende mate van liberalisering, afhankelijk van de wettelijke en regelgevende bepalingen: in 27 staten is er niet het minste proces tot liberalisering van de detailhandel aan de gang; de 21 overige staten en het District of Columbia hebben in die zin wetgevingen en reglementen aangenomen, maar het liberaliseringsproces is niet overal even gevorderd. Ten slotte hebben slechts drie staten en het District of Columbia een volledig vrijgemaakte markt, die actief is en toegankelijk is voor alle consumenten van de residentiële sector. In vier andere staten is de markt volledig geliberaliseerd, maar het tekort aan actieve leveranciers heeft belet dat er zich op hun grondgebied een concurrerende markt kon ontwikkelen (minder dan 5 % actieve klanten van de nochtans voor 100 % in aanmerking komende cliënteel). De grote gasverbruikers kunnen zich al jaren op de vrijgemaakte markt bevoorraden.

Bronnen: EIA/DOE (2010a), *Status of natural gas residential choice programs by State as of December 2009* en EIA/DOE (2010b), *Natural gas residential choice programs – US summary 2009*.

Bibliografie

Baugnet, V. en D. Dury (2010), « Energiemarkten en de macro-economie », NBB, *Economisch Tijdschrift*, 65-88, september.

Belgisch Staatsblad (2010), *Wet betreffende marktpraktijken en consumentenbescherming*, 6 april.

Coppens, F. (2010), « De toegenomen volatiliteit van de elektriciteitsprijs voor de Belgische huishoudens. Een analyse op basis van de specifieke kenmerken van de prijszetting door de Belgische stroomleveranciers », NBB, *Economisch Tijdschrift*, 89-117, september.

Cornille, D. (2009), « Methodologie of prijszetting: wat verklaart de grotere volatiliteit van de consumptieprijzen voor gas en elektriciteit in België? », NBB, *Economisch Tijdschrift*, 49-60, december.

CRE (2010), *Délibération de la Commission de régulation de l'énergie du 31 août 2010 portant communication sur l'audit de la formule servant de base au calcul de l'évolution des tarifs réglementés de vente de gaz naturel de GDF-Suez*.

CREG – CWaPE – BRUGEL – VREG (2008), *De ontwikkeling van de elektriciteits- en aardgasmarkten in België. Jaar 2007. Persbericht*.

CREG – CWaPE – BRUGEL – VREG (2010), *De ontwikkeling van de elektriciteits- en aardgasmarkten in België. Jaar 2009. Persbericht*.

CREG (2006), *Advies (F)061116-CDC-601 over de nieuwe definitie van de parameter G*.

CREG (2007), *Studie (F)070727-CDC-704 over de door Electrabel aangekondigde verhoging van de aardgas- en elektriciteitsprijzen*.

CREG (2008a), *Jaarverslag 2007*.

CREG (2008b), *Studie (F)080513-CDC-763 over de componenten van de elektriciteits- en aardgasprijzen*.

CREG (2009), *Jaarverslag 2008*.

CREG (2010a), *Jaarverslag 2009*.

CREG (2010b), *Evolutie van de aardgasprijzen op de residentiële markt. Augustus 2010*.

CREG (2010c), *Studie (F)100129-CDC-943 over het overzicht van de contracten tegen vaste prijzen op de residentiële markt voor elektriciteit en gas*.

De Boeck, P. (2008), Lampiris fuit Distrigaz. *Le Soir*, 5 november.

Distrigas (2008), *Activiteitenverslag 2007*.

EC (2003), *Richtlijn 2003/55/EG van het Europees Parlement en de Raad van 26 juni 2003 betreffende gemeenschappelijke regels voor de interne markt voor aardgas en houdende intrekking van Richtlijn 98/30/EG*.

EC (2009), *Conclusions of the 2nd meeting of the Citizens' Energy Forum*. London.

EC (2009a), *Mededeling van de Commissie aan de Raad en het Europees Parlement – COM(2009)115 definitief – Verslag over de vooruitgang die is geboekt bij de totstandbrenging van de interne markt voor gas en elektriciteit*.

EC (2010), *Mededeling van de Commissie aan de Raad en het Europees Parlement – COM(2010)84 definitief – Verslag over de vooruitgang bij de totstandbrenging van de interne markt voor gas en elektriciteit.*

ECB (2010), *Energy markets and the euro area macroeconomy*, Structural issues report, June.

EIA/DOE (2010a), *Natural gas residential choice programs – US summary 2009.*

EIA/DOE (2010b), *Status of natural gas residential choice programs by State as of December 2009.*

ERGEG (2009), *Status review of end-user price regulation as of 1 July 2008.*

ERGEG (2010), *Status review of end-user price regulation as of 1 January 2010.*

Europénergies (2010a), « France: la formule d'évolution des tarifs régulés du gaz va devoir être revue pour tenir compte du marché spot », *Europénergies*, 25 mars.

Europénergies (2010b), « France: la formule tarifaire de GDF Suez suivra les prix de marché », *Europénergies*, 29 juin.

FOD Economie (2008), *Akkoord – De consument in de vrijgemaakte elektriciteits- en gasmarkt.*

ICEDD (2009a), *L'analyse des prix de l'électricité et du gaz naturel en Wallonie (clients résidentiels). Rapport n° 8 portant sur la période de janvier 2007 à septembre 2009.*

ICEDD (2009b), *L'analyse des prix de l'électricité et du gaz naturel en Wallonie (clients résidentiels). Rapport n° 9 portant sur la période de janvier 2007 à décembre 2009.*

IEA (2010), *Medium-term oil & gas markets 2010.*

INR Prijsobservatorium (2009), *Analyse van de prijzen: eerste kwartaalverslag 2009 van het Instituut voor de Nationale Rekeningen.*

INR Prijsobservatorium (2010), *Analyse van de prijzen: Jaarverslag 2009 van het Instituut voor de Nationale Rekeningen.*

Lohmann, H. (2009), *The German gas market post 2005: development of real competition.* Oxford Institute for Energy Studies, NG 33.

NMa (2009), *Monitor kleinverbruikersmarkten gas en elektriciteit.*

NBB (2010), *Jaarverslag 2009.*

Pétrostratégies (2010), « France: le prix spot du gaz va entrer dans la formule des tarifs réglementés de vente sur le marché local », 1173.

Swartenbroekx, C. (2007), *The gas chain: influence of its specificities on the liberalisation process*, NBB, Working Paper 122, November.

Verivox (2010), *Die Verivox Gas-Servicestudie 2010. Die 100 wichtigsten Gasversorger im Vergleich.*

Nationale Bank van België
Naamloze vennootschap
RPR Brussel – Ondernemingsnummer : 0203.201.340
Maatschappelijke zetel : de Berlaimontlaan 14 – BE-1000 Brussel
www.nbb.be



Verantwoordelijk uitgever

Jan Smets

Directeur

Nationale Bank van België
de Berlaimontlaan 14 – BE-1000 Brussel

Contactpersoon voor het Tijdschrift

Philippe Quintin

Chef van het departement Communicatie en secretariaat

Tel. +32 2 221 22 41 – Fax +32 2 221 30 91
philippe.quintin@nbb.be

© Illustraties: Nationale Bank van België
Omslag en opmaak: NBB TS – Prepress & Image
Gepubliceerd in december 2010

